

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПРАВОВА ПРИРОДА ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

студента 2 курсу 5 м групи ФМТП

заочної форми навчання

спеціальності 081 «Право»

спеціалізації

«Комерційне право»

_____ Калініна Карина Олександрівна

Науковий керівник

д.ю.н., проф.

_____ Бакалінська Ольга Олегівна

Гарант освітньої програми,

д.ю.н, проф.

_____ Бакалінська Ольга Олегівна

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ	
1.1. Поняття, ознаки та функції господарських договорів.....	8
1.2. Класифікація господарських договорів.....	15
1.3. Зміст господарських договорів.....	22
РОЗДІЛ 2. ПОРЯДОК УКЛАДАННЯ, ЗМІНИ ТА РОЗІРВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ	
2.1. Порядок укладення господарських договорів.....	31
2.2. Порядок зміни та розірвання господарських договорів.....	52
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ	
3.1. Загальні умови виконання господарських договорів.....	68
3.2. Характеристика способів забезпечення виконання господарських договорів.....	75
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вибір теми дослідження визначає центральне місце контракту в правовому регулюванні руху в економіці. Необхідність відокремлення регулювання економічних договірних відносин є наслідком того факту, що економічна угода, на відміну від цивільного права, впливає на світські інтереси, тобто його діяльність не обмежується впливом безпосередньо залучених сторін, а також інтересами держави та суспільства в цілому.

У нинішніх економічних умовах, Україна розвивається та набуває нового значення, в зв'язку зі збільшенням ролі ділової угоди з регулювання економічних відносин, поєднання приватних і громадських інтересів, правових та економічних аспектах, можливість комерційної угоди з метою сприяння вирішенню соціальних проблем та усунення протиріччя між суб'єктами управління в процесі господарської діяльності, особливе ставлення держави до регулювання економічно-договірних відносин.

Держава встановлює певні вимоги щодо здатності суб'єктів господарювання укладати господарські договори за формою і змістом господарських договорів, повноваження сторін укладати комерційні угоди для визначення волі сторін. У сукупності ці вимоги забезпечують державні контракти і економічні реалії, які можуть визначити обґрунтованість комерційних контрактів, створюючи тим самим кращу правову основу нормального функціонування всієї системи економічних і договірних відносин.

З переходом до ринкової економіки сфера застосування договірних регулювань відносин значно розширилась, з'явилась значна кількість нормативно-правових актів, що встановлювали порядок укладення, зміни, припинення господарських договорів, межі відповідальності за порушення, невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань.

Господарський договір виступає правовою формою взаємовідносин господарюючих суб'єктів між собою, визначає їх майнові обов'язки і направлений на досягнення певного результату ведення господарства.

У вітчизняному правознавстві всеосяжне дослідження з цього питання було проведено вченими. Деякі з них досліджували дійсність договору (контракту). Інші розкривали поняття і зміст договору. В цілому, рівень доктринальної і нормативної концепції реальності економічних угод і умов дії торгових угод залишається невизначеним. Це, звичайно, здається нестійким економічним оборотом, нестабільні економічні та договірні відносини, ускладнює встановлення однакової практики вирішення спорів з цих питань.

Основою правового регулювання економічних і договірних відносин становлять Господарський кодекс і Цивільний кодекс України, де предметом регулювання щодо дійсності / недійсності договору (угоди) певною мірою співпадає.

Вищезазначені обставини визначають вибір теми та визначають важливість наукового та практичного значення для вивчення договірного права.

У даній роботі зроблена спроба проаналізувати існуюче законодавство, щоб порівняти його з Цивільним кодексом, забезпечити можливі шляхи вирішення конкретних проблем і конфліктів, що виникають при застосуванні закону про укладення, зміну, виконання, розірвання господарських договорів.

Теоретичну основу дослідження складають праці правознавців у галузях загальної теорії держави і права, філософії права, господарського та цивільного права: О. А. Беяневич, О.Г. Ракова, Н.Ю. Круглової, О. В. Дзери, С.В. Несиної, В. С. Мілаш, С. М. Бервено, В. В. Луця, Н.І.Майданика, С.Я. Вавженчука, О.М. Кучера, Парасюка, Н.С. Кузнецової, В.С. Щербини, Г.Л. Знаменського, Н.О. Саніахметової та інші.

Метою роботи є комплексне теоретичне дослідження правової природи господарського договору на базі аналізу українського законодавства та судової практики, а також формулювання теоретико-правових висновків та практичних рекомендацій щодо удосконалення законодавства щодо договорів.

Завданням дослідження є:

- дослідити поняття господарського договору, ознаки, функції та визначити його місце в системі зобов'язальних відносин;
- узагальнити критерії класифікації господарських договорів;
- визначити істотні умови господарського договору;
- проаналізувати загальний порядок укладення господарського договору;
- проаналізувати загальний порядок зміни та розірвання господарського договору;
- дослідити правове регулювання виконання господарських договорів;

Об'єктом дослідження є норми права, які регулюють договірні відносини в господарському праві України.

Предметом дослідження в роботі є правова природа господарських договорів.

Методи дослідження. При проведенні дипломного дослідження використовувалися такі методи в їх сукупності: історичний, системно-структурний, порівняльний, діалектичний, формально-логічний.

Історичний метод використовувався при дослідженні закономірностей розвитку регулювання договірних господарських відносин, а також зміни змісту поняття «господарський договір» з моменту виникнення по сьогоднішній час.

Системно-структурний метод дозволив визначити місце господарських договорів у системі зобов'язальних відносин, а також виявити ознаки, які відрізняють господарський договір від інших договорів.

Порівняльний метод надав можливість охарактеризувати господарський договір як інститут господарського права.

Діалектичний метод пізнання правових явищ застосовувався при розгляді правової сутності господарського договору як одного з видів договору. Використання цього методу пізнання протягом всього процесу дослідження дозволило розглянути тенденції розвитку об'єкту цього дослідження.

Використання формально-логічного методу дозволило охарактеризувати особливості господарського договору.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні правовідносин у сфері укладання та розірвання господарських договорів в сучасний період, а також виявлення найбільш вагомих з теоретичної та практичної точок зору проблем в цій галузі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання:

у науководослідних цілях – для подальшої теоретичної розробки та удосконалення положень науки щодо договірних відносин;

у законотворчій діяльності – для вдосконалення національного законодавства щодо регулювання господарських та цивільних договірних відносин;

у навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників та навчальнометодичних матеріалів з господарського, цивільного та договірного права.

Публікація. За підсумками випускної кваліфікаційної роботи опублікована одна наукова стаття на тему: «Правова природа господарських договорів» у збірнику наукових статей студентів «Правове забезпечення

підприємницької діяльності». К.:Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2018. - С.168-172.

Структура випускної кваліфікаційної роботи зумовлена її метою, завданнями, предметом дослідження і авторським підходом до розгляду обраної теми. У відповідності з ними випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 100 сторінок, із яких основна частина роботи займає 82 сторінки. Список використаних джерел складається з 102 найменувань. Саме така структура дозволяє повністю розкрити обрану тему.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

1.1. Поняття, ознаки та функції господарських договорів

Господарський договір – це головний засіб організації господарсько-договірних відносин та важливий інструмент правової організації господарського життя суспільства в цілому [88, с. 151].

Термін "господарський договір" не визначений законодавством України. Ст. 173 Господарського кодексу України наведено лише загальні визначення господарського зобов'язання - це зобов'язання, що виникає між суб'єктами господарювання та іншими сторонами (стороною) господарських відносин на підставі встановлених законів України, згідно з якими одна (зобов'язана сторона, включаючи боржника) зобов'язане приймати певні дії на користь іншого суб'єкта (для виконання робіт, передачі майна, оплати грошей за інформацію тощо) або утриматися від виконання певних дій, а інший суб'єкт (керована сторона, включаючи кредиторів) має право вимагати від платника податків виконати його обов'язок.

Також в ст. 179 Господарського кодексу України містить визначення економічних та договірних зобов'язань, що виникають між господарюючими суб'єктами або між суб'єктами господарювання та неекономічними суб'єктами - юридичними особами на підставі господарських договорів [2].

У господарському праві поняття контракту є одним з основних. Навіть римські юристи казали, що контракти (contractus) є найпоширенішим джерелом економічних та громадянських зобов'язань, і вони особливо важливі. Ця угода є угодою між двома або більше сторонами, спрямованими на встановлення, зміну або скасування цивільних прав та обов'язків.

Контракт є однією з найпоширеніших причин для зобов'язання та являє собою певну угоду. Правочин може бути одностороннім, двостороннім та багатостороннім [75 с. 69].

Також в ст. 179 ГК України передбачає визначення економічних та договірних зобов'язань як активів та економічних зобов'язань між суб'єктами господарювання, а також між підприємствами та суб'єктами господарювання, що не є суб'єктами господарської діяльності - суб'єктами господарських договорів [2].

ГК України хоч не консолідує загальну концепцію "господарського договору", проте аналіз її положень вказує на відсутність загального підходу до розуміння договору. Таким чином, в одному випадку, договір розглядається як юридичний факт, нижче якого господарські та договірні зобов'язання, у другому - це його ідентифікація з економічними зобов'язаннями, третя - форма, яка стала обов'язком.

Є різні думки про те, яка теорія контракту найближча до сутності та сенсу такого засобу правового захисту в господарському праві.

Наприклад, О.А. Беяневич пропонує тлумачити господарський договір як засноване на згоді сторін і зафіксоване у встановленій законом формі зобов'язання між суб'єктами господарювання, організаційно-господарських повноважень, не господарюючими суб'єктами – юридичними особами, змістом такого договору є взаємні права та обов'язки в галузі господарської діяльності [49, с.225].

Більшість сучасних науковців підтримують угодницьку теорію договору, сутність якої пояснюється за допомогою таких понять, як «консенсус», «угода», «домовленість».

О.Г. Ракова відзначає, що у договорі особливе значення має його консенсуальність: договір і консенсус як стан домовленості щодо спірних питань нерозривно пов'язані між собою. При цьому, в одному випадку консенсус є обов'язковою передумовою правовідносин, а в іншому – результатом, якого прагнуть суб'єкти [90, с. 121]. На думку О.М. Вінник,

господарський договір – це зафіксовані в спеціальному правовому документі на підставі угоди зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності, що ґрунтується на оптимальному врахуванні інтересів сторін та загальногосподарського інтересу [57, с. 278].

Наприклад, О.А.Беляневич, Г.Л.Знаменський, В.С. Щербина та інші вважають, що господарський договір можна визначити як засноване на угоді сторін і зафіксоване у встановленій законом формі зобов'язальне правовідношення між суб'єктами господарювання та негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами, змістом якого є взаємні права і обов'язки сторін у сфері господарювання [47, с.201].

Оскільки ГК не містить визначення "комерційного контракту", В. С. Щербина пропонує встановити її, виходячи з загальної концепції "договору", визначеної Цивільним кодексом з урахуванням особливостей господарського договору: економічна угода є контрактом між суб'єктами та іншими учасниками (учасниками) у сфері господарської діяльності з метою встановлення, зміни та припинення своїх прав та обов'язків у сфері управління [101, с. 119]. О.А. Беляневич зазначає, що господарський договір є збірним (узагальнюючим) поняттям, до якого відносяться різні договірні типи, що мають схожі принципи нормативної регламентації [2, с. 452]. На думку С.А. Подоляк, господарський договір як засіб організації господарсько-договірних відносин є універсальною юридичною конструкцією, заснованою на угоді сторін і спрямованою на досягнення правової мети [87 с.132].

У теорії, господарське зобов'язання визначається як відношення, в якому одна людина (боржник) зобов'язаний діяти від імені іншої особи (кредитора) певну дію економічного характеру, кредитор може вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Комерційна угода як двостороннє або багатостороння угода являє собою дії сторін, спрямованих на досягнення певного юридичного результату

- створення економічного зобов'язання. Однак у цьому випадку поняття комерційного контракту зводиться до вартості юридичного факту, який сам по собі не має матеріального змісту.

Це семантичне значення не дозволяє визнати всі істотні риси господарського договору, оскільки сторони угоди не є договірними відносинами, а лише спрямовані на його створення. Але суть угоди набагато ширше, ніж закони, які опосередковують легальну торгівлю, як контракти передбачають набір рішень організаційних, економічних і технічних питань, що виникають між сторонами. Контракт може бути оцінений лише як юридичний факт, ймовірно, лише в такій ідеальній ситуації, коли найбільш детальне регулювання договірних прав повністю виключить можливість узгодження сторін з іншими умовами.

Законодавство, прецедентне право, правова література широко використовується термін «господарський договір», яке визначається як бізнес-операція між суб'єктами щодо розподілу між відповідними економічними правами і обов'язками, необхідними для досягнення мети. Ця концепція традиційно охоплюється низкою договорів про громадянські права, укладеними юридичними особами - суб'єктами господарювання (контракт на поставку, договір про будівництво капіталу, договір оренди) [78 с. 252].

Операційна угода опосередковує відносини (зокрема, як описано вище, зобов'язання), що виникають між компаніями або між підприємствами - юридичні особи і державні органи, органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією. Іншими словами, характер економічної угоди має відповідати діяльності суб'єктів господарювання (включаючи підприємницьку діяльність) або між одним або кількома такими особами, а не економічною організацією, включаючи уряд.

Зобов'язання властивості характеру виникають між підприємствами, а не господарюючі суб'єкти - громадяни, які не регулюються економічними та іншими законами (ч.3 ст. 175 Господарського кодексу України).

Відповідно до ч.1 ст. 175 ГК України визнав комерційної та цивільної відповідальності, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, де потрібна партія повинна займати певні види економічної діяльності на користь іншої сторони або утриматися від певних дій і які мають право споживачів попросити чиновників виконувати свої обов'язки [2].

Економічні зобов'язання виникають коли це відбувається в процесі здійснення суб'єктів підприємницької діяльності (включаючи підприємницьку діяльність).

Таким чином, є економічний договір, укладений між господарюючими суб'єктами (в тому числі бізнес діяльності) або між одним або декількома з таких осіб і не господарюючими суб'єктами. Питання щодо законності надання економічних категорій контрактів, які не є безпосередньо господарською діяльністю, піднімаються, але укладаються у зв'язку із здійсненням таких заходів.

Концепція економічного контракту визначає такі особливості, які дозволяють відокремитись від інших видів договорів (у тому числі цивільних):

1. Конкретні терміни (зазвичай укладені господарські договори з юридичними особами часто є комерційні організації, проте, такі контракти можуть бути нагороджені і інші учасники господарських відносин: влада чи організації економічного управління (особливо в кінці публічного договору), некерована організація (для задоволення їх потреб бізнесу для продукції, робіт і послуг), державних громадян в якості засновника корпоративних організацій, як для забезпечення спільної діяльності по створенню бізнесу.

2. Зосередимось на наданні економічної діяльності учасників договірних відносин, матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, реалізації їх продукції (послуг), спільної діяльності по створенню нової організації (комерційні організації), спільні підприємства координації економічної діяльності та багато іншого.

3. Тісний зв'язок з планованим процесом, особливо з внутрішньо-учасниками плану економічних відносин і стану (з предметів, які працюють в державних монопольних підприємств) і муніципального розвитку (для підприємств і організацій комунальної власності). Ця особливість - це торгіві угоди, що стосуються попередніх, і відображає певну економічну діяльність - її регулярність, яка вимагає планування як обов'язковий елемент у організації такої діяльності.

4. Поєднання комерційного контракту нерухомості (методів виробництва і т.д.) і організаційних елементів (вказати порядок виконання, прийняття причин дострокового розірвання договору, рахунки суперечок між сторонами, і т.д.).

5. Обмеження свободи договору для захисту інтересів споживачів (вимоги до якості і безпеки продукції та послуг), а також загальний інтерес (типові контракти, недобросовісної конкуренції, обов'язкового укладання державних контрактів для окремих категорій суб'єктів, ліцензування та котирування зовнішньоекономічних операцій і т.д. .)

6. Можливість відмовитися від принципу рівності сторін (державні контракти).

Поєднуючи ці символи, ми можемо дати таке визначення. Комерційний договір - зафіксований в окремому документі, що базується на купівлі та організаційних зобов'язаннях учасників господарських відносин (сторони) для обслуговування (ведення) свого бізнесу (економічні потреби) підлягають загалом (публічному) інтересу. Іншими словами, договір - це партійна угода про конкретні права та обов'язки, яка має на меті досягти певного результату та описати її в письмовій формі. Останній не є обов'язковим для певних видів договорів, але бажано укладати договори для додавання їхніх заяв та записів. Тоді, у випадку суперечки, ви написали підтвердження про існування зобов'язань між вами та виконавцем [86].

Функції ділового контракту є основними напрямками її впливу на економічні відносини, що призведе до необхідного та корисного управління

як для сторін, так і для суспільства в цілому економічних та соціальних вигод. Основними функціями комерційного контракту є:

1. Інтеграційна функція ініціативи. Джерелом економічної (ділової) ініціативи є економічні учасники свободних економічних відносин. Це породжує ініціативу поєднання різних факторів виробництва для власних потреб, відповідно до реалізації її економічних інтересів. Економічна ініціатива об'єктивується прагненням усіх реалізувати можливості економічних відносин у зв'язку з одержанням економічних вигод, які виявляються в ринковому середовищі. Ділова угода є учасником інструменту економічних відносин для ведення бізнесу, оскільки воно надає юридичне значення. Особлива угода є унікальним способом взаємодії з суб'єктами господарювання як з однієї, так і з різних областей (матеріальних та нематеріальних), промисловості (виробництво, транспорт, реклама тощо). Окрім економічного договору, він визначає та реалізує економічні відносини між промисловим виробництвом та споживанням (використанням).

2. Функція контракту є одним з найважливіших економічних угод, оскільки це засіб індивідуального саморегулювання економічних відносин. Ділова угода регулює поведінку економічних відносин шляхом консолідації їх змісту у своїх взаємних правах і зобов'язаннях, так що на індивідуальному рівні формування "індивідуальної програми дій" пов'язане з конкретною економічною угодою сторін.

3. Інформаційна функція. Комерційний контракт - джерело інформації: правовий статус його партії (їх здатність укласти певний тип угоди); права та обов'язки, передбачені договором; нести відповідальність за неналежне виконання договору; причини можливого скасування та одностороннього внесення змін до договору; об'єкт і юридично значущі дії, пов'язані сторонами йому (об'єктом) та іншими. Завдяки економічній угоді, вартість товару була реалізована. У процесі безперервного фондового ринку було встановлено зразок: обмін товарами протягом тривалого часу, як правило, перебуває на певному рівні, так що він виникає в середині ринкової

ціни. на ринку аналогічних товарів, вироблених з часом, торговельні угоди є джерелом інформації при середніх ринкових цінах на ці товари, реальних потреб відповідних товарів (робіт, послуг).

4. Захисна функція та ділова угода складаються з двох напрямків: захисту приватних інтересів сторін та захисту суспільних інтересів. Захист приватних інтересів сторін, по-перше, суворо та суворо дотримуватиметься всіх умов договору, одне з гарантій їхніх прав та інтересів; по-друге, шляхом включення економічних контрактних механізмів:

а) захист порушується правом звіту про відповідальні заходи зовнішньоекономічного та договірною зобов'язання;

б) відновити початковий статус інтересів сторін, зруйнованих в результаті незалежності своєї волі, для зміни обставин, в яких повинен був відбутися контракт [77, с. 35-36].

1.2. Класифікація господарських договорів

У сфері господарювання використовується велике розмаїття господарських договорів, що зумовлює доцільність їх класифікації з навчальною метою та з практичних міркувань - з метою виявлення тенденцій у регулюванні певного виду договірних відносин і застосуванні їх у законотворчій та правозастосовчій діяльності. Поділ господарських договорів на певні види можна здійснити за різними критеріями:

I. За ознакою підстав виникнення договірних зобов'язань розрізняють: Плановані договори укладаються на підставі прийнятого державного замовлення у випадках, коли таке прийняття є обов'язковим для певних суб'єктів: державних підприємств, підприємств-монополістів, підприємств, які функціонують переважно на базі державної власності чи контролюються державою;

Регульовані договори укладаються вільно, на розсуд учасників господарських відносин.

II. За ознакою взаємного становища сторін у договірних відносинах господарські договори поділяють на:

- вертикальні - укладаються між нерівноправними суб'єктами - органом господарського керівництва та підпорядкованим йому підприємством (наприклад, державний контракт); певні умови договору є обов'язковим для підпорядкованої сторони і не можуть корегуватися навіть із застосуванням судової процедури (судового порядку розгляду переддоговірного спору);
- горизонтальні - укладаються між рівноправними суб'єктами; при цьому всі умови договору сторони погоджують між собою, а у разі виникнення спору можуть звернутися до суду.

III. За строками дії розрізняють:

- довгострокові договори - укладаються на строк понад 5 років (наприклад, концесійні договори, договір оренди цілісного майнового комплексу підприємства); в таких договорах організаційні елементи переважають майнові;
- середньострокові договори - строком дії від 1 до 5 років (наприклад, договори підряду на капітальне будівництво); організаційні елементи в подібних договорах урівноважені з майновими;
- короткострокові договори - строком дії до 1 року; в цих договорах переважають майнові елементи;
- разові договори укладаються на одну господарську операцію, містять зазвичай лише майнові елементи.

IV. За сукупністю критеріїв (економічним змістом та юридичними ознаками) господарські договори можна поділити на такі групи;

- договори на реалізацію майна (купівлі-продажу, поставки, міни/бартеру, контрактації сільськогосподарської продукції, забезпечення електроенергією, газом, водою тощо);
- договори на передачу майна в користування (безоплатне користування майном, оренда, лізинг);

- підрядні договори (підряд на капітальне будівництво, підряд на виконання проектно-вишукувальних, дослідно-конструкторських та інших робіт);
- транспортні договори (перевезення вантажів, буксирування, тайм-чартеру, подачі та забирання вагонів, експлуатації залізничної під'їзної колії та ін.);
- договори на надання послуг (фінансових, консалтингових, щодо охорони об'єктів, зберігання майна та ін.);
- договори про спільну діяльність - договори про кооперацію, про спільну інвестиційну діяльність, про заснування господарської організації корпоративного типу, що діє на підставі статуту (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, статутне господарське об'єднання) та ін.;
- засновницькі договори (договори, що відіграють роль установчого документа господарської організації корпоративного типу - повного товариства, командитного товариства, договірних господарських об'єднань - асоціації, корпорації).

V. За тривалістю застосування у сфері господарювання (підприємництва) можна виділити:

- традиційні договори, що застосовуються протягом багатьох століть (договори купівлі-продажу, підряду, про спільну діяльність, перевезення);
- новітні договори, поява яких протягом останніх двох століть викликана ускладненням господарського життя (договір лізингу, договір факторингу, агентські договори та ін.).

VI. За ступенем складності розрізняють:

- прості договори, що містять ознаки договору одного виду (відповідно до класифікації IV); до них належить більшість традиційних договорів, у тому числі купівлі-продажу, перевезення, підряду, млинового найму;

- комплексні (складні) договори передбачають наявність ознак кількох вищезгаданих договорів (договір факторингу, договір консигнації, договір лізингу, концесійний договір та ін.).

VII. Залежно від ролі у встановленні господарських зв'язків розрізняють:

- генеральні договори (рамочні контракти) визначають основних учасників договірних відносин та параметри їх наступних договірних зв'язків (генпідрядні договори, договір комерційної концесії);

- субдоговори укладаються на підставі генеральних договорів (договори субпідяду) або рамочних контрактів (наприклад, договір комерційної субконцесії).

VIII. За ознакою можливості чи неможливості корегування умов договору останні можна поділити на:

- некореговані договори - одна чи дві сторони договірних відносин позбавлені можливості корегування заздалегідь визначених умов договору; до них належать типові договори (затверджуються Кабінетом Міністрів України чи у випадках, передбачених законом, іншим органом державної влади) та договори приєднання (зміст договору визначається однією зі сторін без права іншої наполягати на його зміні; наприклад, договори купівлі-продажу акцій у процесі проведення відкритої підписки на акції);

- кореговані договори - умови договору визначаються шляхом вільного волевиявлення сторін, які мають право на власний розсуд погодити будь-які умови договору, якщо це не суперечить законодавству, втому числі використовуючи примірні договори, що мають рекомендаційний характер; у разі недосягнення сторонами згоди щодо окремих умов договору, що свідчить про виникнення переддоговірного спору, вони можуть звернутися до суду.

IX. У разі використання при встановленні господарського зв'язку попередніх переговорів договірні відносини між їх учасниками оформляються за допомогою двох категорій договорів:

- попереднього договору, в якому фіксуються намір сторін укласти в майбутньому (не пізніше року з моменту укладення попереднього договору - ч. 1 ст. 182 ГК) основний договір певних параметрів (предмет та інші умови договору), зобов'язання сторін щодо проведення підготовчих дій, спрямованих на забезпечення укладення та виконання основного договору (страхування ризиків, підготовка відповідної документації, отримання ліцензій, інших дозволів тощо), а також відповідальність сторін за ухилення від укладення основного договору;

- основний договір укладається на умовах та у термін, визначені попереднім договором (проте зобов'язання сторін укласти основний договір припиняється, якщо до закінчення встановленого терміну жодна з них не надішле інший проект основного договору - ч. 4 ст. 182 ГК).

Х. Залежно від домінування в господарському договорі майнових чи організаційних елементів розрізняють:

- майнові договори: до них належать договори, в яких домінують майнові елементи (за можливої наявності організаційних елементів, проте без переваги останніх). Переважно майновими є більшість господарських договорів, у тому числі поставки, міни/бартеру, підрядні, банківського обслуговування, значна частина транспортних та ін.;

- організаційні договори (ст. 186 ГК) спрямовані на забезпечення організації господарської діяльності двох і більше учасників господарських відносин (суб'єктів господарювання), хоча і можуть містити майнові елементи (без переваги останніх над організаційними). До таких договорів належать засновницькі договори, договори про кооперацію, про спільну інвестиційну діяльність та ін.

Класифікація цивільних контрактів завжди була приділена достатню увагу науковій літературі. Існує багато абсолютно різних договорів у господарському праві. Виділити бажаний договір з таким необхідним відокремленням класифікації та відокремлення договору від загального до особливого виду, підвиду.

Використання класифікації контрактів як полегшення наукових досліджень та теоретичне розуміння місця обов'язкового контрактної системи юридичного та практичного застосування Договору зацікавлених сторін держави. Обмін контрактами був прийнятий двома основними способами.

Перший спосіб - це дихотомічне поділ. Такий поділ контракту здійснюється відповідно до принципу біполярності, застосовуючи відповідний критерій. Приклад такого поділу може бути реальним і консенсуальним; строковим та безстроковим та ін.

Зокрема, М. І. Брагінський вказав, що найбільш значимою для класифікації цивільно-правових договорів є саме дихотомія, яка спирається на розмежування обов'язків між сторонами; наявність зустрічного задоволення; момент виникнення договору [54, с. 245]. Такі ж ознаки групування цивільно-правових договорів виокремлює і В. В. Луць [74, с. 45].

Інший спосіб полягає у створенні групи договорів на основі індивідуальних особливостей та умов. У випадку застосування методу поділу досить складна система договорів була побудована без структурних зв'язків між ними. Цей метод поділу знаходить своє відображення в наукових підходах О.С. Іоффе [69, с. 81-86], Н. Д. Єгорова. Для будівельних контрактів, прийнятих класифікацією є використанням правових критеріїв або багатофункціональної класифікації. Однак, незалежно від вибраного критерію, коефіцієнт створення системи визнає кінцеву мету контракту.

Вчені, використовуючи кінцеву мету контракту, використовують свою власну термінологію. Наприклад, М. І. Брагінський використовує термін ефект, за яким укладено договір. В. Луць висловлює і вказує на контракт основний правовий результат (мета) [73, с. 22].

Ю.В. Романець виділяє спрямованість зобов'язання у розумінні кінцевого економічного та юридичного результату [91, с.77]. Структура ГК України використовує просту класифікацію договору замовлення і побудований таким чином, що не включає в себе систематизацію цивільно-

правових договорів, а лише вказує на певний тип контракту, як приклади таких класифікацій Цивільного кодексу України містить статтю 626, яка передбачає концепцію односторонніх та двосторонніх, відплатних та безвідплатних договорів, статей 636, який ізолює контракт на третю сторону, а також статті 633 – публічний договір і 634 - договір приєднання. У двох останніх статтях розрізняють угоди з так званими межами волі [55, с. 456].

Існуючий набір економіко-договірних відносин веде до необхідності класифікації економічних контрактів.

Найбільш поширені критерії класифікації контрактів включають процес формування з'єднання договору (прямий, укладеного безпосередньо між сторонами, які реалізують такі договірні відносини власні інтереси, брокерські, в яких учасники договірних відносин не служать його власні інтереси, а й інтереси інших).

Момент, з якого був укладений договір (реальні контракти, – вважаються укладеними з моменту реальної передачі майна, грошових коштів або інших дій, цільові контракти – вважаються укладеними після досягнення згоди з усіх істотних умов); регулюючі функції (попередні та основні господарські контракти, основні поточні та основні загальні економічні контракти) та ін.

Наприклад, критерій платежів доктринального рівня використовується в одному з двох значень:

- 1) як реальний потік задоволення від суті;
- 2) як можливість задовольнити інтерес нерухомості в майбутньому.

Основа (критерій) класифікації договорів на двосторонній і багатосторонній основі прийнятих серед вчених можливої угоди (кількість сторін, що беруть участь в договорі), а інший - розподіл прав і обов'язків між сторонами.

Найбільш поширені критерії класифікації, яка є наукою цивільного і комерційного права, в центрі уваги договору, який на доктринальному рівні, також інтерпретований по-різному:

- а) як юридичну мету договору;
- б) як правове значення договору (основні та попередні договори);
- в) як складну особливість, яка поєднує мету з платністю (безоплатністю) договору;
- г) як кінцеві економічні та юридичні результати, мета яких спрямована на основні дії сторін договору.

За економічними та юридичними результатами:

- 1) продажі, за якими результати продажу (компенсаційне відчуження) є особами, які досягли юридичної особи та форми товару;
- 2) контракти на передачу майна для використання;
- 3) послуги, призначені для "обслуговування" ринку обміну власності (у більш широкому сенсі) у формі товарів;
- 4) для робіт контракти, як правило, пов'язані з проектуванням, будівництвом нових, розширення, реконструкцію і ремонт існуючих об'єктів і споруд та виробничих і невиробничих активів, з ремонтом або поліпшенням якісних характеристик виробничого обладнання і т.д.

У формі та масштабах організації ринку, в якому укладений договір:

- 1) контракти на винищення: (а) фактичний товар; (б) майбутні контракти, предметом яких є товар, який буде вироблятися в майбутньому;
- 2) контракти, укладені на звичайних виробничих ринках (ринок робіт, послуг);
- 3) контракти, укладені на електронному ринку (через Інтернет) [76, с. 31-35].

1.3. Зміст господарських договорів

Відповідно до ч. 1 ст. 180 ГК зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань. При цьому закон розрізняє два види умов:

а) умови, погоджені сторонами, б) умови, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

Господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї з сторін повинна бути досягнута згода.

Так, згідно з ч. 3 ст. 180 ГК при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору. Отже, предмет, ціна і строк дії договору визнані законом як істотні умови будь-якого господарського договору.

Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, зазначених у ст. 15 ГК, а у разі їх відсутності — в договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг (ч. 4 ст. 180 ГК).

Ціна у господарському договорі визначається в порядку, встановленому ГК, іншими законами, актами Кабінету Міністрів України. За згодою сторін у господарському договорі можуть бути передбачені доплати до встановленої ціни на продукцію (роботи, послуги) вищої якості або виконання робіт у скорочені строки порівняно з нормативними (ч. 5 ст. 180 ГК).

У разі визнання погодженої сторонами в договорі ціни такою, що порушує вимоги антимонопольно-конкурентного законодавства, антимонопольний орган має право вимагати від сторін зміни умови договору щодо ціни.

Строком дії господарського договору визнається час, упродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього

договору. На зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Частина 1 ст. 639 ЦК встановлює, що договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом. Відповідно до ст. 208 ЦК у письмовій формі належить, зокрема, вчиняти:

а) правочини між юридичними особами;

б) правочини між фізичною та юридичною особою, крім правочинів, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, за винятком правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність.

Таким чином, господарські договори мають укладатися в письмовій формі. Аналіз положень ч. 1 ст. 181 ГК дає підстави для висновку, що стосовно господарського договору діє загальне правило, за яким він має бути укладений у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками, тобто — у письмовій формі (повна письмова форма).

Разом з тим, ч. 1 ст. 181 ГК дає змогу сторонам обирати певну письмову форму господарського договору. Крім повної письмової форми допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб — шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами, радіограмами, телетайпограмами тощо. Письмовою формою договору визнається також підтвердження прийняття до виконання замовлень. Останні два способи можуть бути застосовані, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів [65, с. 357].

Зміст економічної угоди полягає в тому, щоб об'єднати дві риси: економічну та правову.

Економічні показники в даному випадку означає, що договір про бізнес завжди має матеріальне утримання, забезпечує виробничі потреби підприємців і правової бази - коли комерційні виробничі відносини опосередковують договір і приймають форму договірних відносин, що дає їм безпеку і стабільність.

Він характеризується комбінацією активів та організаційних елементів. Наприклад, відносини з організацією, яка забезпечує виробництво обладнання в умовах лізингу. Спочатку сформована НАК угоду агентство «Украгролізинг» в Міністерство сільського господарства, бюджет отримує за рахунок придбання основних засобів і передачі їх використання з точки зору фінансових активів.

Правові основи змісту угоди є загальним правовим актом сторін: по-перше, угода про умови, при яких вони згодні і по-друге, умови приймаються ними відповідно до вимог чинного законодавства. Іншими словами, зміст контракту - це умови, укладені на контракті.

Оскільки контракт є основою економічних та юридичних зобов'язань, зміст зобов'язання розкривається через права та обов'язки учасників, визначені договором [79, с. 306].

Зміст договору як спільний правовий акт волі сторін, по-перше, умови, при яких вони згодні і, по-друге, умови приймаються їх обов'язковими в результаті діючих правил (п. 1 ст. 628 Цивільного кодексу, частина 1 статті 180 Господарського кодексу). Іншими словами, зміст договору є умовами, на яких укладено відносини угод сторін. Якщо договір оформляється в письмовій формі у вигляді документа, підписаного сторонами, або шляхом обміну листами, відповідні умови закріплені в статті, яка може включати в себе посилання на поточні стандарти в області законодавства. Оскільки договір є наріжним каменем громадської участі, змісту і зобов'язань розкриваються права і обов'язки учасників, визначених договором [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 638 ЦК, частина 2 ст. 180 ЦК договір вважається розірваним, якщо сторони в порядку, якщо це необхідно, зразок досяг згоди з усіх істотних умов [71, с. 31].

Так, відповідно до ст. 10 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» істотні умови оренди є об'єкт оренди (склад і вартість володіння), термін дії договору, здавати в оренду, використовувати амортизацію, оновлення активів орендованих і термінів погашення, зобов'язання звітності про виконання, відповідальність сторін, страхування від орендарів, взятих у оренду майна [14].

Що стосується комерційних договорів у розділах 3-7 ст. 180 Господарського кодексу (далі – ГК) говорить, що в кінці бізнес-угоди учасник в будь-якому випадку повинен погодити предмет, ціну і термін дії договору [2]. Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги щодо їх якості відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, а в разі їх відсутності - в договірному порядку. Ціна визначається діловим договором у порядку, встановленому Господарським кодексом та іншими законами, актами Кабінету Міністрів України. У тому випадку, якщо сторони домовилися в ціні контракту, такі, які порушують умови антимонопольного та конкурентного законодавства, антимонопольний орган може зажадати від сторін змінити ціну контракту.

Для більшості договорів умова про ціну є обов'язковою. Особливо це стосується оплатних договорів, за якими сторона повинна отримати плату (договір купівлі-продажу) або інше зустрічне задоволення (бартер), на відміну від безоплатних договорів де сторона повинна передати що-небудь іншій без отримання від неї платні або іншого зустрічного задоволення (договір безоплатного майнового найму) [56, с.212].

За часів планової економіки ціни на всі види товарів та послуг визначалися державою у відповідних нормативних актах, і сторони договору

не мали права не дотримуватися порядку встановлення цін, який містили ці акти.

На сьогодні ситуація змінилася: необхідним елементом свободи договорів, що захищаються державою, є свобода цін. Відповідно до ст. 632 ЦК України, ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін. У випадках передбачених законом, застосовуються ціни, які встановлюються або регулюються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування [65,с. 357].

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про ціни та ціноутворення» встановлені три види цін: вільні, державні фіксовані та регульовані. Таким чином, від предмета договору залежить, яка ціна буде зазначена. Якщо в законодавстві щодо певних товарів встановлена державна фіксована ціна, то вона стає, безумовно, обов'язковою для сторін. На відміну від цього, регульована ціна встановлюється в тому разі, коли закон або інший обов'язковий для сторін акт обмежується вказівкою певних меж, за які сторони не можуть перейти [23].

На відміну від ЦК, де ціна у комерційному контракті акцентувалася на регулювання цін у галузі ст. 632 ЦК встановлює, що ціна договору визначається за домовленістю сторін. Положення про визнання цінової угоди на підставі угоди сторін відображають тенденцію переходу від централізованої ціни товарів (робіт, послуг) до ціни контракту, встановленого за згодою сторін договору. Ціни, встановлені компетентними органами, також називаються "фіксованими", тобто вони, як правило, визначаються як фіксована сума грошей. Регульовані ціни визначаються шляхом встановлення ціни або цінового фактору, або прибутковості тощо [50, с.365].

Умови договору, визначеного договором і угодою про створення, зміну або припинення господарських зобов'язань та умов, які будуть прийняті сторонами відповідно до вимог закону є комерційні контракти.

При підписанні контракту, найчастіше при виконанні їх і вирішенні спорів, пов'язаних з порушенням договірних зобов'язань, необхідно уточнити зміст договору в цілому або окремих його умов, або в інтерпретації договору. До прийняття ЦК 2003р. в цивільному законодавстві були відсутні положення, які визначатимуть підходи до тлумачення договору. Зокрема, суди, розглядаючи спори, виходять з норм Цивільного та Господарського процесуальних кодексів, які зобов'язують їх до всебічного з'ясування дійсних прав і взаємин сторін, до встановлення справжнього змісту тексту договору, поданого сторонами для розгляду. Оскільки угода набуває більш важливу роль в регулюванні відносин між ринковою економікою і необхідність тлумачення угоди сторін або органів, які покликані вирішувати цивільні спори відбуваються частіше, необхідно пристосувати нові правила ЦК для інтерпретації угоди (ст. 213).

У практиці ділового обороту виникає така потреба часто, коли вам потрібно синхронізувати між волею контрагентів і її волевиявленням, зокрема, з неповною або неясною формулюванням конкретних умов договору в разі конфлікту між підрядником, пов'язаним з характером договору, порядком і способом виконання договірних зобов'язань при використанні договорі незрозумілих термінів тощо.

Як зазначено в ч.1 ст. 673 ЦК, тлумачення договору здійснюється відповідно до ст. 213 цього Кодексу або відповідно до правил щодо тлумачення правочину. Сторони можуть тлумачити зміст контракту. На вимогу однієї або двох сторін суд може вирішити розібрати зміст контракту. Це враховує буквальне значення слова, що використовуються сторонами. Якщо в буквальному сенсі цього слова неможливо виявити зміст деяких частин договору, зміст порівняння відповідної частини правочину зі всіма її змістом. Якщо це так не може визначити справжню волю винного договору, враховується мета (ціль) угоди, зміст попередніх переговорів, усталену практику між сторонами митних операцій, подальша поведінка сторін та інших обставин, які мають істотне значення [100, с.82].

Подібні положення щодо тлумачення договорів також містяться в деяких міжнародних правових актах. Тому, відповідно до ст. 8 Віденська конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, заяви чи іншого поведінки сторін повинні тлумачитися відповідно до їх намірів, якщо інша сторона знала або не могла знати, що такий намір (п 1.);

Якщо при застосуванні пункту 1 цієї статті не дає результатів, термін інтерпретується відповідно до розуміння, що розумна людина буде діяти в тій же якості, як і інші сторони в подібних обставинах (п. 2);

Необхідно брати до уваги всі обставини, включаючи переговори, будь-яку практику, яку сторони встановили між собою, використання і подальшого поведження сторін (п. 3).

Подібне положення містяться в принципах міжнародних торговельних угод (УНІДРУА). При тлумаченні договору можуть розглядатися типові умови (контракти), навіть якщо коло повноважень не згадується [67,с. 237].

Проблема тлумачення економічних контрактів буде розглянута нами, насамперед, з точки зору тлумачення економічного контракту, який ведеться в суді. У сучасних економічних умовах інтерпретація судових угод набуває особливого значення, сприяє загальному виду законодавства.

Вимога про тлумачення договору може з'являтися як в рамках порушеного провадження у справі, в якій контрагенти за договором виступають як учасники судочинства, так і до виникнення спору між сторонами, якщо вона буде заявлена «заздалегідь», на майбутнє. У зв'язку з цим слід зазначити, що у відсутності правил тлумачення договору до набрання чинності ЦК 2003 року, суди в спорах, що виникають при виконанні договорів, вдалися інтерпретувати зміст договору, тому що без них важко вирішити спір по суті.

Часто потреба у тлумаченні відбувається у разі несправності або неналежного виконання контрактних зобов'язань одного з підрядників (неналежно - принаймні, до сторони, яка буде виконана). Тому, коли мова йде про тлумачення суперечки про неналежне виконання договору,

тлумачення зробило "поїздку" справи, а її результат прямо впливає на судження [102, с.115].

До інших умов господарського договору відносяться умови про відповідальність умови відшкодування збитків, якість виробленої продукції, послуги, умови страхування, умови поставки (одержання) товарів, робіт та послуг, форс-мажорні обставини.

Умова про відповідальність сторін у випадках недотримання чи невиконання взятих на себе зобов'язань дуже важливі.

Господарсько-правова відповідальність – це передбачене законом або договором та засноване на державному примусі понесення господарюючим суб'єктом несприятливих наслідків своєї неправомірної поведінки, що виражається в ущемленні його економічних інтересів [84, с. 116].

РОЗДІЛ 2

ПОРЯДОК УКЛАДАННЯ, ЗМІНИ ТА РОЗІРВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

2.1. Порядок укладання господарських договорів

Як відомо, контракт є правовим механізмом, який забезпечує обіг матеріальних та нематеріальних активів, тобто це відображає динаміку соціальних відносин.

Відповідно, норми цього контрактного права передбачають цю динаміку. Як вже зазначалося, контракт є правовою підставою для зобов'язання, а в кінцевому підсумку відносин відповідальності. Такі відносини не є повністю однорідними та незмінними, вони проходять кілька етапів свого розвитку, які характеризуються певними правовими ознаками. Найбільш очевидно, що ці особливості виявляються на таких етапах, як: укладення договору, виконання договору, невиконання договору. Може постати питання про доцільність такого розчленування договірної зобов'язання. Відповідь має бути позитивною, адже, якщо договір розглядати і як підставу виникнення зобов'язання, і як юридичний факт (правочин), не можна його вважати одномоментним явищем. Так, можуть бути рідкісні ситуації, коли контракти виконуються одночасно під час їх укладення, але більшість контрактів виконуються після закінчення певного часу різної довжини [68, с.102].

Одним з етапів договірної процесу є схвалення погодження сторонами умов договору, який буде укладений ними у майбутньому. Зазначена стадія передбачає ряд обраних сторонами засобів, що забезпечують дотримання майбутніх вірних відносин [82, с. 409].

Відповідно, до ч. 1, ст. 67 ГК відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями, громадянами в усіх сферах господарської діяльності здійснюються на основі договорів [2]. Комерційні договори, укладені відповідно до правил, встановлених Цивільним кодексом України, з

урахуванням особливостей, передбачених Господарським Кодексом, іншими нормативноправовими актами щодо окремих видів договорів.

Первинною стадією (етапом) будь-якого договірною зобов'язального правовідношення, як правило, є укладення договору, функціонально наділеної правоутворюючим характером і перетворенням фактичних дій у зобов'язальноправові відносини, які виникають із договору.

Контракт - це юридично визначена система договірних відносин та важлива частина контрактного права. Доктрина договірного права порядку визначається правовими нормами юридичних і логічної послідовності фаз цивільних прав та обов'язків на основі спільних дій окремих людей один до одного і виражається різними способами переговорів угоди змісту. Іншими словами, це фіксовані взаємні юридичні дії сторін, спрямовані на встановлення договірних відносин та визначення змісту договірних зобов'язань. Тому законодавець визнає дію за договором лише тих, хто виходить за межі та направляється іншою стороною.

Укладання ділових контрактів з угод між сторонами за усіма суттєвими умовами ділової угоди у порядку, встановленому ГК та ЦК України. Відповідно до ст. 180 ГК істотними умовами господарського договору виступають предмет, ціна та строк.

Окремо, треба зосередити увагу ще на деяких важливих умовах договорів.

Одиницею виміру товарів, виконання робіт є його кількість – це обсяг зобов'язання активної сторони договору. Але ця умова не є обов'язковою для всіх видів договорів, вона більш характерна для договорів купівлі-продажу, поставки, підряду, кредитування тощо. Кількість може бути в натуральному або в грошовому вираженні у договорах на виконання робіт, надання послуг визнаються конкретні обсяги робіт, послуг.

У тих договорах де кількість є істотною умовою, відсутність її в тексті означає, що договір не може в цілому вважатися укладеним, оскільки одна з його істотних умов не була узгоджена. Це відноситься, наприклад, до

договору підяду на капітальне будівництво. Він не спроможний породжувати права й обов'язки між сторонами до того, поки не буде визначено обсяг робіт [59, с. 80-83].

З точки зору бізнес-контрактів, суб'єкт повинен визначити не тільки ім'я (діапазон) і кількість товарів (робіт, послуг), а також умови для їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, визначених у ГК України, а в разі їх відсутності – в договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг [81, с.256].

З огляду на, що економічна угода є видом цивільноправового договору, який - за своєю юридичною природою - була досягнута домовленість дій між двома або більше сторонами з метою отримання, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ст. 202, 626 ЦК України) підпорядковується загальним положенням з глави № 16, 47-53 та інші положення Цивільного кодексу України стосовно угоди (зобов'язання) не суперечать положенням господарського законодавства України. Підтвердженням цього є частина 7 ст. 179 Господарського кодексу України, згідно з яким торгові угоди, укладені відповідно до правил, встановлених Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України та інших нормативних актів з окремих видів договорів [83, с. 456].

Що стосується об'єктивної необхідності та важливості переговорного процесу, ЦК України звернувся значну увагу до процесу укладення договору. Таким чином, загальна процедура для укладення контрактів в главі 53 Цивільного кодексу України. З огляду на, що контракт пов'язаний з волею сторін, договір не може бути укладений без принаймні, двох етапів його укладення.

Перший етап називається пропозицією, яка складається з пропозиції контракту. Особа, яка подає заявку на таку пропозицію, називається offerentом.

Другий етап називається прийняттям пропозиції. Приймання - це прийняття пропозицій заявника. Особа, яка її прийняла, тобто прийняла пропозицію оферента, вона називається акцептантом. Що стосується фаз контракту, постачання та приймання завжди виконуються поруч і ніколи не змінюють порядок їх виконання. Тобто, прийняття пропозиції стороною не може передувати самій пропозиції укласти договір. Цивільне право призначене, щоб запропонувати адресована одній або кільком особам пропозиція, яка є досить визначити, містить істотні умови договору і виражає намір особи, яка, вважають себе зв'язаним у разі акцепту.

Відповідно до ч. 1 ст. 641 ЦК України, пропозиція про укладення договорів (пропозиції) можуть зробити кожні зі сторін в договорі. Це загальне правило також містить частину 2 статті. 181 Цивільного кодексу України, який вказує, що пропозиція угоди може бути запропонована будь-якою стороною. Тому жодна сторона майбутньої угоди не позбавляється права прийняти оферту. Але закон може містити виняток із цього загального правила.

Зокрема, частина 2 ст. 2. Закон України " Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати" [12] означає розробку виключно кредитором умов договору про іпотечний борг та умов іпотечного договору. З моменту отримання пропозиції акцептант від особи, яка його відправила (оферент), оферент є пов'язаною стороною. До того моменту оферент може відкликати пропозицію щодо укладання договору. Тобто, оферент має право відкликати свою пропозицію, поки він не отримає його. Оферент може відкликати пропозицію лише у таких випадках:

1. коли таке відкликання було зроблено оферентом до отримання пропозиції одержувачем;
2. коли таке зняття відбулося в момент отримання одержувачем пропозиції.

Так, наприклад, оферту, яку відправлено поштою, до моменту її отримання адресатом можливо відкликати шляхом надіслання телеграми або

через кур'єрську доставку. Пропозиція, отримана одержувачем для укладення договору, не може бути відкликана в термін, встановлений для відповіді.

Відповідно до ч.3 ст. 641 Цивільного закону України, інше може бути зазначено в самій пропозиції або випливає з характеру або обставин, за яких заявка була виконана. Таким чином, Цивільний кодекс України встановлює презумпцію безвідзивності оферти, так як отримана адресатом оферта не може бути відізнана протягом строку, встановленого для її акцепта [4].

Пропозиція буде визнана як оферою, якщо вона відповідає низці функцій. По-перше, він повинен містити всі відповідні умови договору. Відповідно до ч.2 ст. 180 Господарського кодексу України (далі - ГК) є істотною умовою визнається таким законом або необхідні для договорів даного виду і умов, для яких на вимогу однієї із сторін повинна бути узгоджено та ст. 180 ГК України говорить про те, що при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору [57, с. 230]. Тривалість контракту є кінцевим терміном виконання зобов'язань за контрактом. Ціна договору - відповідає іноземній вартості контракту. Основний стан ціни договору притаманний платному контракту.

З урахуванням Розділу 1 ст. 638 Цивільного кодексу України (далі - ЦК) законодавець в основних умовах контракту розуміє умови договору, умови, встановлені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також всі умови для того, що на прохання, принаймні, однією зі сторін має бути досягнуто згоди [4].

Відповідно, ці рекомендації містять пряме посилання на окремі суттєві умови договору, і в той же час цей характер, посилаючись на закон, вказує на деякі важливі умови договору. Крім того, ці правила дозволяють створити істотні договірні умови, засновані на волевиявленні сторін. Об'єкт договору повинен містити характеристики того, які сторони укладають договірні відносини. У деяких випадках закон встановлює перелік істотних

умов окремого договору. Важливі терміни важливі, оскільки вони служать гарантією для підрядника, тому що вони захищають інтереси договірних сторін. Відсутність контракту принаймні однією суттєвою умовою означає дію невідповідності. Тобто дії сторін не створюють контрактних відносин вибраної моделі контрактної особи.

По-друге, така пропозиція повинна бути адресована конкретній людині або групі людей. Тобто, пропозиція обов'язково повинна надсилатися конкретній особі або особам. Інші вчені не погодились з цією позицією, заявивши, що пропозиція буде розглядатися як пропозиція, якщо вона була адресована громадськості. Норма ч. 2 ст. 641 ЦК України вказує на те, що пропозиція, адресована невизначеному колу осіб, буде лише запрошенням до оферти, а не самою офертою.

По-третє, пропозиція повинна продовжувати чіткий намір учасника укласти договір з особою, яка приймає пропозицію. Нагадуючи, що одержувач має можливість зробити правильний висновок щодо волі учасника. Чинне законодавство не містить чітких правових норм стосовно зобов'язання та необхідності визначати сторони у майбутньому контракті. Виключенням є лише банки. Інші суб'єкти в галузі цивільного правопорядку в більшості випадків ігнорують необхідність ідентифікувати свого майбутнього партнера. Питання іноді підкріплюються думкою, що особа, що надає контракт, не зобов'язана визначати іншу сторону на майбутньому контракті [45, с.185].

Багато хто з науковців вважає, що сьогодні не існує універсальної моделі договору, що визначала б положення, які мають міститись у договорі. Адже в ньому мають бути наступні розділи: предмет договору, права та обов'язки сторін, ціна договору та порядок розрахунків (якщо договір платний), умови приймання-передачі (робіт, послуг, продукції тощо), порядок вирішення суперечок, форс-мажорні обставини, відповідальність сторін, умови розірвання договору, строк дії договору та прикінцеві положення. На жаль, багато суб'єктів господарювання нехтують розділом

про права та обов'язки сторін і не включають його до договору. Це велика помилка. Адже часто трапляється так, що сторони, перш ніж укласти договір, домовляються про щось усно, а потім не мають змоги звернутися з письмовою претензією до контрагента, який порушив свої зобов'язання, чи до суду [62].

Особлива увага приділяється часу, умовам та місцю дії контракту під час контракту. Відповідно до ч. 2 ст. 631 Цивільного кодексу України, договір набуває чинності з моменту його укладення. Контракт вважається укладеним на той час, коли оферент отримав згоду акцептанта. Зазначений момент часу і є часом укладення договору. Крім того, прийняття повинно бути повним і безумовним, а пропозиція повинна містити всі суттєві умови договору, які сторони мають намір укласти. У деяких випадках час та обробка договору можуть бути пов'язані з отриманням договору про передачу або прийняттям процедур оформлення державної реєстрації. Угору впливає з ст. 640 ЦК України. Контракт класифікується як консенсусний, якщо сторони погоджуються на всі суттєві умови договору.

Як правило, договір вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції. Однак це правило може застосовуватися лише до консенсусних контрактів, для яких закон не вимагає непатентованих та / або державної реєстрації. Для укладання певних договорів (справжніх угод), крім угоди з усіма істотними умовами, одна сторона повинна надати інше майно або інші дії, передбачені цивільними законами.

Як правило, для контрактної роботи потрібні сертифіковані документи, включаючи документи, що приймають передачу, зберігання документів, облікові записи тощо. Тому фактичні договори (наприклад, кредитна угода) укладаються з моменту передачі майна або виконання певного акту.

Форма договору повинна відповідати загальним умовам договору (стаття 205-209 ЦК). Крім того, договір повинен бути укладений у формі,

встановленою законом для такого типу контракту. За відсутності спеціальних вимог законодавства, що стосуються форми конкретного виду контракту, сторони можуть обрати будь-яку форму [52, с. 89].

В кінці комерційних контрактів слід звернути увагу не лише на загальні вимоги Цивільного кодексу України, але й керуватися нормами ЦК України та судової практики. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29 травня 2013 № 11 (в редакції від 24 листопада 2014 № 2) Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними визначає положення ВГСУ для змісту, форми і виконання господарських договорів, а також порушення норм цивільного законодавства України, ЦК України, інших нормативно-правових актів та наслідків порушень.

Як загальне правило, невиконання або неналежне виконання операцій (бізнес-угоду) не тягнуть за собою правових наслідків у вигляді визнання угоди недійсною. В цьому випадку, зацікавлена особа має право вимагати розірвання договору або використання інших правових наслідків, яка не визнає угоду недійсною [33].

Юридичним інструментом, який може ефективно досягти відповідної мети, є інститут попереднього договору. Проте застосовуючи його, слід розуміти, що таке юридична вага.

У науковій літературі цей тип контракту виправдано іноді називають переддоговірною угодою, який допомагає засвоювати його правовий характер і важко розглянути питання про застосування попереднього контракту на практиці.

Цивільним та Господарськими кодексами не визначаються, як саме угода може передувати попередній договір, з якого випливає висновок, що він може увійти практично протягом будь-яких договірних зобов'язань.

Передусім попередній договір є лише засобом для спрямування відносин між сторонами в необхідне русло для подальшого укладення основного договору.

Що стосується зобов'язання, яке відбулося між сторонами при укладанні попереднього контракту, то це дивно. З одного боку, це можна розглядати як зобов'язання виконувати певні дії (угода). Проте, в кінці основного договору, який підлягає, наприклад, роботі, результат є прямим наслідком сторін відповідно до такої угоди.

Аналогічні міркування містяться й в постанові Харківського апеляційного господарського суду від 20.12.2010 №3/79-10 де вказано, що при укладенні попереднього договору між сторонами слід розрізняти два договори. «Перший, вже укладений, передбачає зобов'язання укласти в майбутньому інший, основний договір, яким сторони мають установити основне господарське зобов'язання. Саме цей головний договір має привести сторони до досягнення господарської мети, заради якої виникли юридичні відносини між сторонами», — зазначили в суді [38].

До того ж, ідеться далі в рішенні, попередній договір лише встановлює зобов'язання укласти основний на певних умовах у майбутньому, а тому попередній договір відокремлено від основного не може бути підставою для виникнення в сторін зобов'язань, заради яких укладається основний договір, зокрема зі сплати орендної плати, яка є однією із цілей укладення основного договору — договору оренди. До того ж законодавством не передбачено інших підстав для сплати орендної плати ніж договір оренди, вказали в суді.

Тобто зобов'язання, що виникають у сторін після укладення попереднього та основного договорів, не збігаються ні за суттю, ні за змістом.

Предмет договору є зобов'язанням виконати певну дію або економічне управління та економічний характер, з іншого боку (передати майно, сплатити гроші, інформацію і т.д.) для конкретного виду договору, який повинен бути підписаний.

У той же час обов'язок укласти основний договір, що є предметом попереднього, забезпечує такий правовий структур з особливими рисами. Це дозволило присудити попередні контракти в окремій категорії.

З положень ЦК та ГК можна зробити висновок, що об'єктом попереднього укладання є зобов'язання сторін діяти - для укладання основного. Таким чином, основні цілі і попередні домовленості не те ж саме, але в зв'язку з тим, що попередній повинен містити умови, які можуть виявити предметні та інші істотні умови основного, ми можемо зробити висновок, що ці контракти повинні бути текстуальноподібні.

Ця точка зору підтверджується визначенням попереднього контракту, що міститься в ЦК: «Попереднім є договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку укласти договір у майбутньому (основний договір) на умовах, установлених попереднім». Подібна норма є і в ГК: «Попередній договір повинен містити умови, що дозволяють визначити предмет, а також інші істотні умови основного договору" [66].

Наслідки порушення сторонами умов попереднього договору неодноразово ставали предметом розгляду Верховного Суду України. Так, у Постанові Верховного Суду України від 6 червня 2007 року, розглядається конфлікт, що виник із приводу ухилення однієї зі сторін від укладення договору, передбаченого попереднім договором. За таких умов суди визнали основний договір укладеним. Проте ВСУ із цією позицією не погодився. Він звернув увагу на те, що сторони не визначили в попередньому договорі конкретні правові наслідки ухилення однієї зі сторін від укладення основного договору. Такий наслідок, як примушення сторони до укладення основного договору, у попередньому договорі не передбачався.

У контексті наведеної постанови варто звернути увагу на положення ст. 182 Господарського кодексу України: «У разі якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку».

Отже, правова позиція Верховного Суду України свідчить про необхідність для сторін конкретизувати в попередньому договорі, яким саме чином має здійснюватись укладення такого договору в судовому порядку. На нашу думку, до попереднього договору варто включити положення «у разі ухилення другої сторони від укладення основного договору він вважається укладеним на визначених сторонами умовах». Відповідно, і позовна заява буде включати вимогу «визнати договір укладеним», що зараз досить часто трапляється в судовій практиці [28].

Порядок укладення договорів на біржах, аукціонах, конкурсах теж має певну специфіку, що зумовлюється наявністю конкуренції при виборі контрагента. Особливості укладення таких договорів встановлюються відповідними актами цивільного законодавства, зокрема, Законами України “Про товарну біржу” [19], “Про ціні папери та фондовий ринок” [22], “Про приватизацію державного і комунального майна” [17] та іншими.

Підписання договорів на фондових біржах, аукціонах, конкурсах супроводжується характерними рисами. ЦК України містить ст. 650, що прямо не врегульовує укладення договору таким чином і яка безпосередньо не врегульовує укладення у такий спосіб договорів та має відсилочний характер вказуючи на те, що особливості укладення таких договорів встановлюються відповідними актами цивільного законодавства. Посилаючись на те, що цивільне право вказує на те, що характеристики укладення цих договорів можуть бути визначені законами та постановами, які значно розширюють застосування цивільно-правових договорів. Подібний поштовий індекс також містить ст. 185 КК Україна, що свідчить про те, що підписання ділових контрактів на фондових біржах, ярмарках оптової торгівлі та відкритих торгів, які застосовуватимуть загальні правила договору регулювання, що стосуються діяльності відповідних фондових бірж, ярмарків та публічних аукціонів. Крім того, ця стаття показує, що застосування таких загальних правил для укладення договору має базуватися на вільному вираженні підрядника [43, с. 258].

Контракти, укладені на фондових біржах, називаються фондовими біржами. Біржова операція - це купівля-продаж, поставки та обміну товарами, що допущені до обігу на товарній біржі. Члени фондової біржі можуть бути лише учасниками фондової біржі. Транзакція на біржі підлягає реєстрації не пізніше одного дня після дня виконання.

До аукціону та конкурсного контракту, як правило, передують певні процедури, а саме: організатор аукціону (змагання), його поведінка, подання учасників торгів, конкурси, визначення переможця, складання та підписання аукціонних протоколів. На аукціоні контракт був укладений з особою, яка запропонувала найвищу ставку під час змагань. У разі проведення змагань укладається договір з особою, що визначає найкращі пропозиції щодо умов проведення змагань [53, с. 198].

Правові та економічні засади здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади установлює ЗУ «Про публічні закупівлі» [18].

Предмет державних закупівель товарів, робіт або послуг, що закупаються замовником у рамках однієї процедури закупівлі, для яких учасникам дозволяється подавати заявки або пропозиції для переговорів (у разі узгодження процедури закупівлі). Покупки можуть бути зроблені з використанням одного з таких методів: відкритий конкурс, конкурентоспроможний діалог, переговорна процедура закупівлі.

Основна процедурою є відкриті торги (розділ IV Закону України «Про державні закупівлі») шляхом проведення електронного аукціону. Останній полягає в процесі зниження цін або зниження ціни на основі інших критеріїв оцінки математичну формулу, викладену в методах оцінки, які проводяться в три етапи в інтерактивному режимі реального часу. Протягом кожного етапу електронного аукціону всі учасники забезпечують доступ до курсу аукціону, включаючи інформацію, що стосується позиції їх вартості або зниження ставок в електронній системі державних закупівель від найвищого до

найнижчого на кожному етапі аукціону та інформацію про кількість учасників на даному етапі електронного аукціону, не даючи їхнє ім'я.

Рішення про намір укласти контракт на поставку приймається замовником, щоб визначити переможця в день, і один день після прийняття цих рішень проводиться замовником на сайті повідомлення уповноважених органів про намір розірвати договір і направляє його до переможця. Відмова переможця тендера підписати договір купівлі-продажу відповідно до вимог тендерної документації або неукладання публічного договору з вини учасників з точки зору цього закону у строк, визначений цим Законом, або ненадання переможцем документів, що підтверджують відсутність підстав, передбачених даним ЗУ, замовник відхиляє тендерну пропозицію такого учасника та визначає переможця серед тих учасників, строк дії тендерної пропозиції яких ще не минув.

Розділ V Закону "Про державні закупівлі" присвячений процедурі конкурентного діалогу. Орган, що підписує, може застосувати зазначену процедуру на таких умовах:

1. замовник не визначає необхідні технічні, якісні характеристики (специфікації) для визначення типу робіт або послуг, а також створити оптимальне рішення щодо купівлі повинні вести переговори з учасниками;
2. предмет консультування по закупкам, юридичні послуги, розробка інформаційних систем, програмних продуктів, наукових досліджень, експериментів або розробок, виконання дослідноконструкторських, будівельних робіт, визначення вимог до виконання яких потребує переговорів.

Діалог змагань ведеться у два етапи. На першому етапі всі учасники запрошуються до участі в тендері, в якому міститься інформація про відповідність з вимогами кваліфікаційних критеріїв, зазначених замовником в договірних документах, а також опис рішення про покупку без зазначення ціни. На другому етапі учасники повинні подати остаточну пропозицію, яка показує ціни. Кінцевий термін проведення торгів на другій фазі - не менше 15

днів після отримання запрошення взяти участь у другому етапі. Покупець укладає договір купівлі-продажу відповідно до вимог цього Закону покупцеві, який визначає переможця.

Розділ VI Закону «Про державні закупівлі» присвячений узгодженій процедури (процедури, використовуваної замовником як виняток, коли покупець укладає договір купівлі-продажу з учасником після переговорів з одним або кількома учасниками) [61, ст. 139]. Так що, коли контракт на поставку товарів (робіт, послуг) права і обов'язки, що виникають у зв'язку з правовою структурою, перший елемент якого є організація державних закупівель та публікація їх поведінки, а з іншого - процедура державних закупівель та визначення переможця, третій - контракт з переможцем процедури [46, с.292].

Особливості укладання ділових контрактів за державним замовленням (ст. 183 Господарського кодексу України) полягає в тому, що:

- договір, укладений на підставі державного замовлення, називається контрактом на державні замовлення;
- необхідні індивідуальні державні контракти (державні компанії, монополії та компанії, що працюють переважно на державній власності), а для решти - добровільні;
- контракти на державні замовлення, укладені між суб'єктами, визначеними законодавством - виконання державних замовлень та урядових клієнтів, уповноважених від імені держави укладати угоди (державні контракти);
- під час підписання договору з державними компаніями порядку в державі, яке потрібно, як правило, визначені в статті 181 Господарського кодексу України з урахуванням особливостей закону. Державний контракт укладається шляхом підписання сторонами єдиного документа;
- стан представництва Кабінету Міністрів України є гарантом зобов'язань клієнта.

У зв'язку з постійним коливанням цін на ринку товарів, між замовником та учасником закупівлі часто виникає необхідність у внесенні змін до договору про закупівлю.

Однією з передумов зміни істотних умов договору є підвищення ціни за одиницю товару не більше ніж на 10 %. Слід зазначити, що таке підвищення може здійснюватися незалежно від того, чи було внесено таке застереження до договору про закупівлю чи ні. Адже, закон має вищу юридичну силу.

Згідно роз'яснення Мінекономрозвитку від 07.04.2015 № 3302-05/11398-07 «Щодо зміни істотних умов договору про закупівлю» у залежності від коливання ціни товару на ринку, сторони протягом дії договору про закупівлю можуть вносити зміни декілька разів в частині ціни за одиницю товару не більше ніж на 10 відсотків кожного разу з урахуванням попередніх змін, внесених до нього, сукупність яких може перевищувати 10 відсотків від ціни за одиницю товару, визначеної сторонами на момент укладання договору про закупівлю та за умови, що зазначена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної у договорі, і виконати свої зобов'язання відповідно до такого договору з урахуванням зазначених змін.

1. У вищезгаданому роз'ясненні зазначено, що таке внесення змін повинно бути обґрунтованим та документально підтвердженим. Тому, замовникам потрібно вимагати від учасника надання документу, який би обґрунтував причину підвищення ціни (наприклад листа, адресованого Замовнику з пропозицією внести зміни до договору чи довідки компетентного органу щодо обґрунтованості підвищення ціни).

2. Тендерний комітет/уповноважена особа замовника приймає рішення щодо збільшення ціни за одиницю товару, яке оформлюється відповідним протоколом.

3. Після цього між сторонами договору про закупівлю укладається додаткова угода про внесення змін до істотних умов договору, а саме – зміна ціни за одиницю товару в межах 10 %.

4. Закон України «Про публічні закупівлі» містить вимогу про оприлюднення повідомлення про внесення змін до договору протягом трьох календарних днів з дня внесення змін до такого договору.

5. Таким чином, при кожній зміні ціни, тендерний комітет/уповноважена особа замовника повинен оприлюднювати повідомлення про внесення змін до договору. Що стосується договорів, які уклалися без застосування тендерної процедури (допорогові закупівлі), то такі правила до них не застосовуються [18].

Укладення господарських договорів на основі примірних і типових договорів повинно здійснюватися не інакше як шляхом викладення договору у вигляді єдиного документа, оформленого згідно з вимогами статті 181 ГК України та відповідно до правил, встановлених нормативно-правовими актами щодо застосування примірного або типового договору.

Розглянемо детальніше укладення договору за рішенням суду, якщо це прямо передбачене законом. Відповідно до договору на підставі закону, що стосується імперативне положення про закон (який охоплює і підзаконні акти).

Відсутність такого резерву призводить до відмови задовольнити вимогу про зобов'язання укласти договір на порушення ст. 19. Конституції України, згідно з якою ніхто не може бути змушений робити те, що не передбачено законом [1].

Відповідно до ст. 179, 187. ГК України не є недостатньою підставою, щоб виправдати заклик до загального договірного права щодо контрактних форм регулювання певних відносин. Таким чином, у рішенні Вищого господарського суду України від 15.01.2008 р. у справі № 20/175 відхилена претензія на зобов'язання укласти договір як ст. 5 Закону «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», яка належить до заявника, не містять інструкції для зв'язування зобов'язань [16].

Зокрема, ч. 1 ст. 5 цей закон передбачає, що порядок фінансування висвітлення засобами масової інформації діяльності держави і місцевого самоврядування, засновниками чи співзасновниками цих органів, які встановлюються в угодах між державними і місцевими органами влади і ЗМІ редакторів [36].

Обкладинка угоди про створення спеціальних законів по оренді державного та комунального майна, «Про житлово-комунальних послуг», «Про теплопостачання» і так далі.

Тому, відповідно до ст. 26 Закону "Про постачання теплової енергії", с / п 1 ст. 9.2 Використання енергії, затвердженою Національною комісією регулювання електроенергетики України від 31.07.1996 р, постачальник електричної енергії за нерегульованим ставками повинні укласти з асоціацією електроенергії через мережі передачі електроенергії до клієнта, з яким договір продаж та купівля такої енергії.

Відповідно до частини 8 ст. 9 Закону «Про оренду державного та комунального майна» у разі неукладення договору оренди, але не відповідь на своєчасному зацікавлені сторони можуть звернутися за захистом своїх інтересів в суді. [40] Крім того, орендар має право пріоритету оновлювати договір оренди на новий термін. Таким чином, за умови, що імпульс до договору оренди орендаря може подати запит, щоб змусити домовласника продовжувати контракт ще на один термін і договір про визнання нового орендаря недійсного, якщо по закінченню терміну оренди орендодавець дав спірне майно іншій особі (п. 4.3, п. 12 роз'яснення президії Вищого арбітражного суду «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про оренду державного та комунального майна» від 25.05.2000 р. № 02-5/237) [29].

Заява про зміст договору є важливим питанням, яке пов'язує заяви про зміст договору в суді, пов'язаний з викликом в його укладенні. Відповідь на це питання міститься в ст. 187 ГКУ та ст. 84 Господарського процесуального кодексу України, згідно з яким конфлікт з мотивом договору для того, щоб

рішення, щоб вказати умови, при яких сторони, необхідних для укладення договорів, з посиланням на прокурора подали угоду руху. Дата набрання чинності судовим рішенням про суперечку вважається попередньою угодою про підписання відповідного ділового договору, якщо суд встановить інше [3].

Отже, викладення змісту договору в судовому рішенні є обов'язковою умовою його повноти, законності та обґрунтованості. Невизначення судом умов договору, на яких його укладено, зумовлює неможливість набуття ним чинності разом з рішенням суду та нездатність цього способу захисту досягти мети, задля якої він передбачений законом, – визнання прав та законних інтересів позивача [99, с. 382].

Чинне законодавство передбачає захист права особи укласти господарський договір, якщо інша сторона ухиляється від його висновку. Але той, який буде заохочувати інший суд стискатися, слід пам'ятати, що, як правило, принцип свободи вираження сторін договору і вибір підрядника. Можливість укласти договір у суді, оскільки існують винятки з цього правила, які можуть бути застосовані лише у випадках, прямо передбачених. Тому, звертаючись до суду, слід звернути увагу на те, чи є спосіб захисту та чи є підстави для такої апеляції. Невиконання цих умов може стати підставою для відмови виконати заявку [86].

Спеціальними законодавчими актами передбачено обов'язкову державну реєстрацію господарських договорів певного виду, зокрема: договору купівлі-продажу державного майна у процесі приватизації; договору лізингу, якщо його об'єктом є державне майно, або договору пайового лізингу, що передбачає залучення державних коштів, або для забезпечення виконання лізингового договору надаються державні гарантії; договору про передачу права власності на об'єкти інтелектуальної власності та ліцензійного договору; концесійного договору тощо [89].

Щодо визнання договору укладеним Велика Палата Верховного Суду в Постанові від 05.06.2018 року по справі № 338/180/17 висловив позицію щодо визнання договору укладеним.

Суд погодився з висновками попередніх судів, що договір частково був виконаний і є підстави для стягнення боргу за поставлений товар, але відмовив у задоволенні вимог щодо визнання договору укладеним, вказавши, що з метою ефективного захисту порушеного права відповідача суди мали вирішити питання щодо наслідків часткового виконання сторонами вказаного договору, а саме: задовольнити вимогу відповідача про стягнення з позивача коштів, як різниці між перерахованим позивачем авансом і вартістю доставлених брусів та відмовити у задоволенні вимоги про визнання укладеним договором підряду.

Позивач перерахував на рахунок відповідача кошти у сумі 100 000 грн, які, за твердженнями позивача, перераховані помилково, оскільки будь-які договірні відносини між позивачем і відповідачем відсутні. Відповідач звернувся до суду із зустрічним позовом і просив, зокрема, визнати укладеним договір підряду між ним і позивачем та стягнути з останнього на свою користь 51 000 грн боргу за поставлені будівельні матеріали.

Суд першої та апеляційної інстанції задовільнив зустрічний позов – визнав договір укладеним, стягнув борг за поставлені товари. Однак, Верховний Суд не погодився з такими рішеннями, скасувавши в частині визнання договору укладеним.

В обґрунтування свого рішення про відмову у задоволенні вимог щодо визнання договору укладеним Верховний Суд вказав наступне:

Відповідно до частини першої статті 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів

даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [24].

Договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції. Якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії (частини перша та друга статті 640 ЦК України).

Згідно з частиною другою статті 642 ЦК України, якщо особа, яка одержала пропозицію укласти договір, у межах строку для відповіді вчинила дію відповідно до вказаних у пропозиції умов договору (відвантажила товари, надала послуги, виконала роботи, сплатила відповідну суму грошей тощо), яка засвідчує її бажання укласти договір, ця дія є прийняттям пропозиції, якщо інше не вказане в пропозиції укласти договір або не встановлено законом.

У разі якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся). Якщо одна зі сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки таких дій визначаються нормами ЦК України (частина восьма статті 181 ГК України).

З огляду на вказані приписи не можна вважати неукладеним договір після його повного чи часткового виконання сторонами. Якщо дії сторін свідчать про те, що договір фактично був укладений, суд має розглянути по суті питання щодо відповідності цього договору вимогам закону.

Зважаючи на встановлені обставини, а саме: погодження сторонами переліку та вартості робіт, часткове виконання узгоджених умов як з боку позивача (перерахування частини авансу), так і з боку відповідача (виготовлення та доставка частини брусів), Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що договір підряду сторони уклали.

За змістом статей 15 та 16 ЦК України кожна особа має право на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу у разі їх порушення, невизнання або оспорювання.

Абзац 12 частини другої статті 16 ЦК України в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, передбачав, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, який встановлений договором або законом. Такого способу захисту як визнання договору підряду укладеним цивільне законодавство не передбачало, а суд не мав відповідного повноваження. Лише з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений не тільки договором або законом, але й судом у визначених законом випадках (абзац 12 частини другої статті 16 ЦК України).

У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону (частина друга статті 5 Цивільного процесуального кодексу).

Застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам.

Відповідач заявив у зустрічному позові дві окремі вимоги: про визнання договору підряду укладеним та про стягнення 51 000 грн як різниці

між перерахованим позивачем авансом і вартістю фактично поставлених брусів.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що задоволення вимоги про стягнення різниці між перерахованим позивачем авансом і вартістю поставлених йому відповідачем брусів за результатами часткового виконання вже укладеного сторонами договору підряду було ефективним способом захисту права відповідача.

Встановивши, що дії сторін свідчать про те, що договір підряду фактично був ними укладений, з метою ефективного захисту порушеного права відповідача суди мали вирішити питання щодо наслідків часткового виконання сторонами вказаного договору, а саме: задовольнити вимогу відповідача про стягнення з позивача 51 000 грн як різниці між перерахованим позивачем авансом і вартістю доставлених брусів та відмовити у задоволенні вимоги про визнання укладеним 3 серпня 2016 року договору підряду.

2.2. Порядок зміни та розірвання господарських договорів

Зміна та припинення комерційного контракту здійснюється у порядку, встановленому ст. 188 Господарського кодексу України. Слід зазначити, що скасування господарських договорів односторонньо не допускається, якщо інше не передбачено законом або договором.

Щодо позиції ч. 7 ст. 193 Господарського кодексу про неприйнятність одностороннього відмови від зобов'язань або призупинення на підставі того, що зобов'язання іншої сторони за іншим договором не виконуються належним чином, це фактично обумовлено змістом комерційної діяльності, що здійснюється його суб'єктами на їх власну відповідальність, а отже, невиконання або неналежне виконання будь-якої компанії своїх зобов'язань за договором не вплине на виконавчу дисципліну за іншим зобов'язанням, що суперечило б принципу належного здійснення зобов'язання.

Винятком з правила щодо неможливості односторонньої відмови від виконання зобов'язання, який фактично деталізує положення ч. 6 ст. 193 ГК і повторює зміст ч. 1 ст. 615 ЦК, є застосування оперативно-господарських санкцій, зокрема передбаченої у п. 1 ч. 1 ст. 236 ГК односторонньої відмови від виконання свого зобов'язання управненою стороною зі звільненням її від відповідальності за це в разі порушення зобов'язання другою стороною. Підставою для застосування односторонньої відмови від виконання зобов'язання як оперативно-господарської санкції є факт порушення цього зобов'язання другою стороною (ч. 1 ст. 237 ГК), а метою — припинення порушення або запобігання повторному порушенню зобов'язання (ч. 1 ст. 235 ГК).

Водночас оперативно-господарські санкції застосовуються стороною, потерпілою від правопорушення, у позасудовому порядку, без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання (ч. 1 ст. 237 ГК) та незалежно від вини останнього (ч. 3 ст. 235 ГК).

Відповідно до ч. 2 ст. 235 ГК до суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть застосовуватися лише передбачені договором оперативно-господарські санкції. Проте в юридичній літературі ідея про те, що використання оперативно-економічних санкцій не обмежується випадками, які, ймовірно, чітко згадані в контракті, є загальним випадком, коли такі санкції безпосередньо встановлюються законом щодо певних видів договірних зобов'язань.

Очевидно, що, якщо право на односторонню відмову у виконанні свого обов'язку прямо передбачено законом, то в контракті не обов'язково зазначити право сторони застосувати зазначений оперативний захід [80, с. 443].

Якщо брати до увагу судову практику то згідно, ч. 2 ст. 320 ГК передбачено право замовника вимагати розірвання договору, якщо підрядник не береться своєчасно за виконання договору або виконує роботу настільки повільно, що закінчення її до строку стає явно неможливим. За такі ж

дії/бездіяльність підрядника ч. 2 ст. 849 ЦК передбачено право замовника відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків. Як бачимо, в одній ситуації стороні надається право на відмову, а в іншій аналогічній ситуації — право на розірвання договору. При цьому як у ГК, так і в ЦК міститься набагато більше норм, які передбачають право сторони саме на відмову від зобов'язання (договору), ніж норм, що визначають право на його розірвання. На окрему увагу заслуговує положення ч. 1 ст. 291 ГК, що в імперативній формі встановлює заборону односторонньої відмови від договору оренди [97, с. 32-38].

Натомість ч. 1 ст. 782 ЦК передбачає право наймодавця відмовитися від договору найму та вимагати повернення речі, якщо наймач не вносить плату за користування річчю протягом трьох місяців підряд. Верховний Суд України за наслідками розгляду справи, предметом якої було розірвання договору оренди приватного майна через систематичну несплату орендарем орендних платежів, послався на відсутність передумов для застосування ч. 2 ст. 651 ЦК як підстави розірвання договору в судовому порядку, оскільки ч. 3 цієї статті, так само як і ст. 782 цього Кодексу, встановлює для таких випадків право на односторонню позасудову відмову від договору (постанова Верховного Суду України від 22 лютого 2005 р. у справі № 34/400)

Водночас Вищий господарський суд України в постанові від 22 березня 2011 р. у справі № 12/53 зазначив, що з огляду на приписи ч. 2 ст. 4 ГК імперативні (спеціальні) норми ч. 1 ст. 291 цього Кодексу та ч. 1 ст. 26 Закону від 10 квітня 1992 р. № 2269 «Про оренду державного та комунального майна» (далі — Закон № 2269), що встановлюють особливості регулювання майнових (у цьому випадку орендних) відносин суб'єктів господарювання, а саме відносин оренди державного і комунального майна, підлягають переважному застосуванню перед нормою ст. 782 ЦК, яка містить відповідне загальне регулювання.

Цю правову позицію підтримав і Верховний Суд України, який, зокрема, зауважив, що оскільки орендоване майно є комунальним, то на

спірні правовідносини поширюється також дія Закону «Про оренду державного та комунального майна», згідно з ч. 3 ст. 26 якого підставою для дострокового розірвання договору оренди за рішенням суду може бути невиконання сторонами своїх зобов'язань. Отже, істотне порушення орендарем (наймачем) такої умови договору оренди державного (комунального) майна, як внесення орендної плати, є достатньою правовою підставою для дострокового розірвання зазначеного договору в судовому порядку та повернення орендованого майна орендодавцю (наймодавцю) (постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 8 травня 2012 р. у справі № 5021/966/2011) [25].

У випадку, якщо сторона вважає за необхідне змінити чи розірвати договір, вона повинна направити іншу сторону до контракту свої пропозиції.

З іншого боку, сторона отримала пропозиції щодо зміни або припинення дії контракту, протягом двадцяти днів з моменту отримання пропозиції інформує іншу сторону про результати огляду. Якщо сторони не зможуть досягти угоди про зміну чи розірвання договору або якщо вона не отримає відповіді у встановлений термін для своєчасного трафіку електронною поштою, зацікавлена сторона може подати до суду запит щодо вирішення спору. У разі зміни або припинення дії договору, договір вважається зміненою або припиненою з дати набрання чинності даним рішенням, якщо суд не вказав нову дату вступу в силу [44, с. 131].

Зміна та припинення дії договору, як правило, здійснюється за згодою сторін (якщо інше не передбачено законом і договором), а за відсутності згоди в суді, на вимогу респондента, за умови, передбаченої ст. 188 Господарського кодексу України.

Якщо рішення суду змінено або анульовано, вважається, що договір був змінений або припинений з дати набрання чинності цим рішенням, якщо тільки судове рішення не встановило другого строку набрання чинності [72, с. 225].

Згідно ч. 2 ст. 598, ст. 651 ЦКУ, ст. 188 ГКУ передбачено, що зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Як наслідок, якщо умовами договору та законом не передбачено розірвання договору в односторонньому порядку, то вирішувати дане питання необхідно у суді.

Підставами для розірвання договору можуть бути, зокрема:

1. істотне порушення договору другою стороною, коли внаслідок завданої цим шкоди сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору (ч. 2 ст. 651 ЦКУ) ;
2. зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах (ст. 652 ЦКУ) .

Хочу звернути увагу, що підставою для розірвання договору не можуть слугувати звичайні господарські ризики, так як відповідно до ст. 42 ГКУ, підприємництво на власний ризик господарська діяльність.

У судовій справі № 910/11400/14 від 12 травня 2015 року Вищий господарський суд України відмовив у задоволенні позовних вимог щодо розірвання договору поставки внаслідок того, що відсутні докази збитків Позивача через не поставку товару, тому це не являється істотною причиною дострокового розірвання договору. За для задоволення відповідних вимог, необхідно надавати до суду докази понесення збитків, а також дії постачальника не повинні бути оперативно-господарськими санкціями, наприклад, не здійснення постачання товару внаслідок порушення строків оплати за товар, неузгодження сторонами істотних умов постачання та/або вартості товару тощо [31].

У спорах щодо розірвання (зміни) договорів оренди нежитлових приміщень, потрібно також довести істотну зміну обставин, яких сторони дотримувалися при укладанні договорів. Згідно судової практики Вищого господарського суду України у справі № 905/7276/13 від 20 березня 2014

року, позивач хотів змінити умови договору, а саме зменшити площу оренди, а як наслідок і щомісячні платежі за оренду. Орендодавець відхилив пропозицію орендаря, а суд відмовив у задоволенні позовних вимог, так як у договорі не був передбачений односторонній порядок зміни його умов та/або дострокового розірвання. За для уникнення таких випадків, необхідно у договорі оренди зазначити умови його дострокового розірвання, наприклад, після письмового повідомлення орендодавця за тридцять днів до дати розірвання [32].

Підвищення вартості робіт, наприклад, внаслідок девальвації гривні також у більшості випадків не є підставою для розірвання договорів. Так у справі 904/3497/14 від 20 січня 2015 року Вищий господарський суд України зазначив, що складні економічні та політичні обставини в країні, що пов'язані з різкою девальвацією гривні та стрімкими інфляційними процесами, носять загальний характер та у повній мірі стосуються обох договірних сторін, а тому й не можуть бути підставою для розірвання договору на користь однієї з них. У даних випадках рекомендуємо у договорі зазначити умови, внаслідок яких сторони здійснюють перерахунок вартості робіт. Якщо сторони не дійдуть згоди щодо нової вартості робіт, право розірвати договір у односторонньому порядку з вимогою оплати вартість фактично виконаних робіт та витрат [34].

Господарським кодексом України узагальнено та сформульовано загальні умови укладання договорів, що призводять до економічних зобов'язань. Відповідно до ч. 4 ст. 179 ГК України, при укладанні господарських договорів сторони можуть визначити зміст договору на підставі:

- а) вільного волевиявлення, якщо сторони мають право домовитися про будь-які умови договору, що не суперечить законодавству;
- б) зразок контракту, рекомендований керівним органом для використання при укладанні договору, де сторони можуть, за взаємною

згодою на зміну конкретного стану, призначати зразок контракту або змінювати його зміст;

в) типовий договір, затверджений Кабінетом Міністрів України або у випадках, передбачених законом, іншим державним органом, сторони не можуть відхилитись від договору щодо змісту моделі, але мають право визначати умови;

г) договір про приєднання, запропонований однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти не мають права наполягати на зміні його змісту у разі укладення договору.

Як зазначено в ч.7 ст. 179 ГК України, господарські договори, укладені відповідно до правил, встановлених ГК України, з вимогами, передбаченими Цивільним кодексом України та іншими нормативними актами щодо окремих видів договорів [94, с. 298].

Зміна умов договору або розірвання договору може розглядатися, по-перше, як правовий наслідок порушення однією із сторін договірної зобов'язання (ст. 611 ЦК);

по-друге – як етап розвитку договірної зобов'язання (ст. 651 ЦК). Згідно зі ст. 651 ЦК зміна або розірвання договору можуть здійснюватися: 1) за згодою сторін;

2) за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом;

3) у разі односторонньої відмови від договору, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом.

Особи, які досягли домовленості при укладенні договору, можуть також домовитися про зміну його умов або взагалі про дострокове розірвання договору. Деякі обмеження цього права сторін встановлюються законом, наприклад, щодо договору на користь третьої особи (ст. 636 ЦК).

Так, з моменту вираження третьою особою, на користь якої був укладений договір, наміру скористатися своїм правом, сторони договору вже

не можуть його розірвати або змінити без згоди третьої особи, якщо інше не встановлено договором або законом [85, с. 49].

Зміна або розірвання договору за рішенням суду на вимогу однієї сторони або в разі односторонньої відмови від договору мають місце, якщо тільки це прямо передбачено в конкретному договорі або в законі щодо даного виду договору. Як бачимо, у цих випадках тільки одна із сторін договору бажає його зміни або розірвання, друга ж сторона не дає згоди на це. Зазвичай одна із сторін договору звертається до суду з вимогою про зміну або розірвання договору в разі його істотного порушення другою стороною. Істотним вважається таке порушення стороною договору, якщо внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Критерій істотності порушення договору має оціночний характер. Отже, по кожній справі суд встановлює характер порушення умов договору, виходячи із конкретних обставин. При цьому для кваліфікації порушення як істотного має значення співвідношення між розміром завданої шкоди та обсягом того блага, що могло бути одержано стороною у разі належного виконання договірних зобов'язань контрагентом.

Однак не тільки порушення договору може бути підставою для звернення однієї із сторін до суду з вимогою про зміну або розірвання договору. Така вимога може бути пред'явлена і в інших випадках за умов, що вони встановлені договором або законом. Так, позичкодавець має право вимагати розірвання договору позички і повернення йому речі, якщо у зв'язку з непередбаченими обставинами річ стала потрібною йому самому (ч. 2 ст. 834 ЦК).

Однією із підстав зміни або розірвання договору є істотна зміна обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору. Істотною вважається така зміна обставин, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах. За цієї підстави договір може бути змінений або розірваний

за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання.

Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно таких умов: у момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане; зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися; виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору; із суті договору або звичаїв ділового обороту не впливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона. Як бачимо, в законі зазначено, що в разі істотної зміни обставин суд на вимогу однієї із сторін вирішує питання про розірвання договору [96, с. 235].

Зміна або скасування договору судом на вимогу однієї сторони або у разі односторонньої відмови у здійсненні договору, якщо це прямо не зазначено в конкретному контракті чи законі про цей тип контракту. Як ми бачимо, в таких випадках лише одна з договірних сторін бажає змінити або скасувати, інша сторона не погоджується з цим. Зазвичай одна із сторін у договорі звертається до суду, який вимагає зміни або припинення дії контракту у випадку істотного порушення іншою стороною. Таке порушення договору сторони вважається необхідним, якщо внаслідок заподіяної шкоди інша сторона значно позбавляється того, що було підраховано при укладенні договору [48, с. 64-67].

Критерій ваги порушення договору оцінюється за природою. Отже, у будь-якому випадку суд визначає характер порушення положень договору, виходячи з конкретних обставин. Проте кваліфікуються як суттєві порушення суттєвої кореляції між сумою збитку та сумою комісій, які вони

можуть отримати, якщо сторона належним чином виконує договірні зобов'язання іншої сторони.

Однак не тільки порушення договору може бути причиною апеляції однієї із сторін до суду з умовою зміни або припинення дії контракту. Такий запит може також подаватися в інших випадках, за умови, що вони засновані договором або законом. Тому позичкодавець має право вимагати розірвання договору позички і повернення йому речі, якщо у зв'язку з непередбаченими обставинами річ стала потрібною йому самому (ч. 2 ст. 834 ЦК).

Однією з причин внесення змін чи припинення дії договору є суттєва зміна обставин, в яких сторони керувались укладанням договору. Така зміна обставин вважається необхідною, якщо вона так сильно змінилася, що, якщо сторони могли це передбачити, вони не укладуть договір чи укладають договір за іншими умовами. З цієї причини договір може бути змінений або припинений за згодою сторін, якщо інше не зазначено в контракті або не впливає із змісту зобов'язання.

Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які були істотно змінені, або для його розірвання, договір може бути розірваний за рішенням суду на вимогу за заінтересованої сторони за наявності одночасно таких умов: в момент укладення договору сторони виходили з того, що таких зміна обставин не відбудеться;

зміна обставин виникла через причини, яких зацікавлена сторона не змогла усунути після їх створення, з усією необхідною увагою та обережністю;

виконання договору порушуватиме залишок майнових інтересів сторін та позбавлення зацікавленої сторони від того, що було на початку договору;

із суті договору або практикою ведення бізнесу не означає, що ризик зміни обставин несе зацікавлена сторона. Як ми бачимо, закон встановлює,

що у випадку суттєвої зміни обставин суд вирішує про розірвання договору на вимогу однієї із сторін [58, с. 2].

Як правило, договір у таких випадках не підлягає зміні. Тільки у виняткових випадках та за наявності зазначених вище умов одночасно можлива зміна договору щодо суттєвої зміни обставин у судовому рішенні. Він розглядає виняткові випадки, коли скасування контракту суперечить суспільним інтересам або може призвести до шкоди стороні, яка значно перевищує витрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом.

Слід зазначити, що важлива зміна обставин не завжди може бути причиною зміни або скасування невизначеного (ризикового) контракту в кінці, який не знає, яка сторона отримає перевагу та в якій сумі. Це стосується, зокрема, договору страхування (стаття 979 ЦК). Зміна або припинення дії договору, як правило, видається в якості додаткового контракту на цю угоду [63, с. 65].

Закон вимагає, щоб зміна або припинення дії контракту здійснювалася в тій же формі, що й контракт, який змінюється або припиняється. Проте інші правила щодо виконання змін або припинення дії договору можуть визначатися договором або законом або практикою обороту [103, с. 24-29].

Важливим значенням у випадку зміни або припинення дії контракту є визначення моменту, коли вважається, що контракт був змінений або припинений. У разі зміни або розірвання договору за взаємною згодою зобов'язань, що випливають з цього договору, змінити або припинити після досягнення угоди про зміну або розірвання договору, якщо інше не передбачено договором не пов'язано з характером зміни. Якщо договір змінюється чи проходить судовий розгляд у суді, зобов'язання змінюється або припиняється з моменту, коли суд вирішить змінити або припинити дію договору юридичної сили.

У випадку одностороннього відмови від зобов'язання повністю або частково (стаття 615 ЦК), договір повинен бути змінений або припинений, як

правило, після отримання повідомлення про відмову відповідальності підрядника. Договором або законом може встановлюватися інше.

Наприклад, частина 2 ст. 763 Цивільного кодексу передбачає, що кожна зі сторін договору найму, укладеного на невизначений термін може вийти з договору в будь-який час шляхом письмового повідомлення іншої сторони в місячний термін, а у разі найму нерухомого майна – за три місяці..

Отже, такий договір припиняється лише після закінчення певного періоду. У цьому випадку розрахунок терміну починається з отримання стороною у письмовій формі з повідомленням про відмову іншої сторони до контракту. У разі зміни договору, виникає з неї зобов'язання не припиняється, але продовжує діяти. Є лише заміна певних умов договору на предмет, місце та умови виконання договору тощо. Якщо договір припиняється, зобов'язання сторін, що створюють цю угоду, припиняються. Ці правові відносини між сторонами можуть припинити або навіть перетворитися на обов'язок, що істотно порушує договір, компенсувати іншу сторону за втрати, спричинені припиненням договору [4, с. 556].

Рішенням Кегичівського районного суду Харківської області від 30.11.2015 р. по справі № 624/251/15ц задоволено позовні вимоги про визнання недійсним договору оренди землі від 17.01.2013 р. та зобов'язано повернути земельну ділянку сільсько- господарського призначення [39].

Рішення мотивоване тим, що позивач – власник земельної ділянки договір оренди землі не підписував, доказом чого є висновок експертизи. Причому суд відхилив доводи відповідача про отримання позивачем по вказаному договору орендної плати посилаючись на те, що п. 7 Постанови Пленуму ВСУ від 06.09.2009 р. № 9 зазначає, що виконання чи невиконання сторонами зобов'язань, які виникли з правочину, має значення лише для визначення наслідків його недійсності, а не для визнання правочину недійсним. Спірний договір був укладений без волевиявлення позивача і суд прийшов до висновку про його недійсність, та обставина, що позивач отримував орендну плату за користування землею, відбулась у подальшому і

не може впливати на подію укладення, яка мала місце раніше. Крім того суд зазначив про узгодження його позиції з правовим висновком ВСУ від 22.04.2015 р. по справі № 6-48цс15 [30].

До подібної позиції прийшов суд касаційної інстанції в ухвалі ВССУ 02.09.2015 р. н/п 6-14386св15, якою скасовано рішення суду апеляційної інстанції та справу направлено на новий апеляційний розгляд. Так, суд касаційної інстанції не дивлячись на добросовісне виконання договору оренди землі на протязі 5 років, зазначив, що суди попередніх інстанцій відмовляючи у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним договору оренди землі не звернули уваги на те, що судовою експертизою встановлено, що позивач (власник земельної ділянки) договір оренди землі не підписував [42].

Таке саме зазначив ВССУ в ухвалі від 30.09.2015 р. н/п 6-19011св15, якою залишив без змін рішення суду апеляційної інстанції про задоволення позовних вимог та визнання недійсним договору оренди землі. Подібне зазначено в ухвалі ВССУ від 19.11.2014 р. у справі № 6-33536св14 [41].

Однак існує інша позиція суду касаційної інстанції. Так ухвалою ВССУ від 11.02.2015 р. н/п 6-41990св14 скасовано рішення суду апеляційної інстанції про задоволення позовних вимог та визнання недійсним договору оренди землі та справу направлено на новий апеляційний розгляд. Причому в ухвалі зазначено, що суд апеляційної інстанції взявши до уваги висновок судової експертизи про те, що договір оренди землі не підписувався позивачем, не звернув уваги на те, що позивач на протязі 6 років отримував орендну плату за землю.

До подібного висновку прийшов ВССУ в ухвалі від 14.01.2015 р. у справі № 6-33290св14 [40].

Таким чином, існує неузгодженість у можливості визнання недійсним договорів оренди землі у випадку, якщо висновком судової експертизи встановлено, що підпис здійснювався не власником земельної ділянки, однак власник земельної ділянки на протязі тривалого часу отримував орендну плату.

Також суди розглядали спір щодо визнання договорів оренди земельних ділянок розірваними.

Позивач посилалась на те, що між нею та СТОВ було укладено чотири договори оренди землі, у яких сторони погодили можливість одностороннього розірвання таких договорів, не обумовлюючи розірвання настанням будь-яких подій та умов, у тому числі невиконанням орендарем умов договору. Позивач звернулась до відповідача із заявами (повідомленнями) про розірвання договорів оренди землі в односторонньому порядку, але відповідач у поверненні земельних ділянок відмовив. Позивач зазначала, що такими діями відповідача порушено вимоги чинного законодавства та умови укладених між сторонами договорів, якими передбачено її право на одностороннє розірвання договору, а тому просила суд визнати розірваними договори оренди землі.

Суд першої інстанції визнав розірваними договори оренди землі з посиланням на те, що вимоги позивача щодо розірвання в односторонньому порядку спірних договорів оренди землі відповідають вимогам частини третьої статті 651 ЦК України та умовам укладених між сторонами договорів.

Апеляційний суд відмовив у позові у зв'язку з тим, що позивач просила визнати розірваними договори оренди землі в односторонньому порядку на підставі частини третьої статті 651 ЦК України та умов договорів оренди землі, укладених між сторонами, однак, за висновком апеляційного суду, положення вказаної частини статті 651 ЦК України до спірних правовідносин застосуванню не підлягають, оскільки вони передбачають односторонню відмову від договору, а позивач просила про розірвання договору в односторонньому порядку.

ВС скасував рішення апеляційного суду, а рішення районного суду залишив в силі.

Суд касаційної інстанції звернув увагу на те, що підставою позову є обставини, якими обґрунтовуються позовні вимоги, а не самі по собі посилання позивача на певну норму закону, яку суд може змінити, якщо її дія

не поширюється на дані правовідносини. Обрання правового способу врегулювання спору є правом, а не обов'язком позивача.

Крім того, ВССУ вже скасовував рішення апеляційного суду у цій справі та зазначав, що посилання апеляційного суду на те, що частина третя статті 651 ЦК України, яка була визначена підставою позову, передбачає односторонню відмову від договору, а позивач просила про розірвання договору в односторонньому порядку, є неправильним тлумаченням частини третьої статті 651 ЦК України та умов спірних договорів оренди землі, оскільки відмова від договору саме і призводить до його розірвання.

ВС вказав, що згідно з частинами 3 та 4 статті 31 Закону України «Про оренду землі» на вимогу однієї із сторін договір оренди може бути достроково розірваний за рішенням суду в порядку, встановленому законом [15].

Розірвання договору оренди землі в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або цим договором.

А аналіз статей 525, 651 ЦК України та статті 31 Закону України «Про оренду землі» свідчить про те, що законодавець допускає можливість розірвання договору оренди землі в односторонньому порядку у разі, якщо це передбачено умовами такого договору.

Верховний суд України у справі № 420/504/16-ц зазначив, що місцевий суд вірно врахував, що сторонами у справі при укладенні спірних договорів було досягнуто згоди з усіх істотних умов договору, до якого включено, окрім типових умов, і особливі, у тому числі умови щодо можливості одностороннього розірвання договору без настання будь-яких умов [26].

Такого висновку дійшов суд касаційної інстанції і у справі за позовом спадкоємця орендодавця до орендаря про розірвання договору оренди земельної ділянки, з огляду на те, що за умовами договору оренди перехід права власності на орендовану земельну ділянку до другої особи є підставою для розірвання договору.

У цій справі апеляційний суд скасував рішення районного суду про задоволення позову з вказівкою на те, що розірвання договору оренди землі в односторонньому порядку не допускається.

Верховний суд України у справі № 647/1460/17 скасував рішення апеляційного суду, а рішення суду першої інстанції залишив в силі та зазначив, що встановивши, що позивач набула права власності на спірну земельну ділянку в установленому законом порядку та як новий власник спірної земельної ділянки не бажає продовжувати дію договору оренди землі, укладеного з попереднім власником, а умовами договору оренди землі передбачено його розірвання у разі переходу права власності на орендовану земельну ділянку до іншої особи, суд першої інстанції дійшов вірного висновку про припинення оспорюваного договору оренди шляхом його розірвання за заявою нового власника - позивача у справі [27].

РОЗДІЛ 3 ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

3.1. Загальні умови виконання господарських договорів

Суб'єкти підприємницької діяльності та інші учасники економічних відносин повинні виконувати господарські зобов'язання відповідним чином відповідно до закону і іншими правовими актами, контрактів і без будь-яких спеціальних вимог до реалізації зобов'язання відповідно до вимог, при певних умовах (стаття 193 Господарського кодексу).

До здійснення комерційних договорів відповідні положення Господарського кодексу України застосовуються з урахуванням особливостей, передбачених цивільним законодавством.

Кожна сторона повинна вжити всіх заходів для належного виконання своїх зобов'язань, беручи до уваги інтереси іншої сторони та забезпечення загального інтересу. Порушення зобов'язань є основою застосування економічних санкцій, передбачених цивільним законодавством, законами України або договором.

Застосування економічних санкцій щодо суб'єкта, порушення зобов'язання не звільняє від зобов'язань відповідальності осіб виконати у натурі, якщо інше передбачено законом або договором, або якщо управнена сторона відмовилася від прийняття виконання зобов'язання.

Управнена сторона має право не приймати виконання зобов'язань частинами, якщо законом, іншими нормативно-правовими актами або договором не передбачено інше або не впливає із змісту зобов'язання.

Позичальник має право своєчасно виконувати зобов'язання, якщо законом, іншими нормативно-правовими актами або договором не передбачено інше або не впливає із змісту зобов'язання.

Позичальник має право відмовитися від виконання зобов'язань.

Зобороняється одностороння відмова від виконання зобов'язання, крім випадків передбачених законом, а також відмовою виконання або

призупиненням виконання на тій підставі, що зобов'язання іншої сторони після другого контракту не було виконано на відповідному рівні.

Управнена сторона, приймаючи виконання господарських зобов'язань, на прохання платника податків повинен повністю або частково видати письмове підтвердження виконання зобов'язання.

У ст. 194 ГКУ визначає, що виконання господарських зобов'язань може бути надано повністю або частково якої-небудь третій стороні, яка не є учасником зобов'язання. Управнена сторона зобов'язана прийняти виконання, запропоноване третьою особою — безпосереднім виконавцем, якщо із закону, господарського договору або характеру зобов'язання не випливає обов'язок сторони виконати зобов'язання особисто.

Неналежне виконання зобов'язань третіх осіб не звільняє сторони від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, крім випадків, передбачених законом або договором або сторони управнена сторона відмовилася від прийняття виконання зобов'язання.

Відповідно до ст. 195 Господарського кодексу (передача (делегування) прав у господарських зобов'язань), має право на отримання економічного зобов'язання, якщо інше не передбачено законом, може передати другій стороні за її згодою належні йому за законом, статутом чи договором права на одержання майна від третьої особи з метою вирішення певних питань щодо управління майном.

Виконання зобов'язання – це вчинення дій, що впливають з бази встановлених економічних законів для здійснення прав і обов'язків, що впливають із зобов'язань (передачі речі, щоб зробити роботу, надання послуг для компенсації збитку і т.д.).

Загальні положення про виконання господарських зобов'язань містяться в главі 22 ГКУ, та у главі 48 ЦКУ Так, відповідно до ст. 193 ГКУ та ст. 526 ЦКУ господарюючі суб'єкти та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином, відповідно до закону, іншими правовими актами, контрактами, а за

відсутності конкретних вимог до продуктивності - відповідно до вимог певних умов, як правило, включають в себе, після реалізації економічних угод, відповідні положення Цивільного кодексу України з нормами, встановленими Господарським кодексом.

Зобов'язання, що підлягає виконанню:

- вчасно (обов'язкова сторона має право виконати зобов'язання до закінчення терміну, якщо інше не передбачено законом, іншим правовим актом або договором, або в результаті зобов'язань).

- у повному обсязі (управнена сторона може відмовитися від зобов'язань у разі неналежного виконання обов'язків стороною обов'язків, яке потрібно для виконання або частково, за винятком випадків, передбачених законом, правилами або договором або не впливає із змісту зобов'язання (зобов'язання поставки).

Не допускається одностороння відмова від виконання зобов'язання, за винятком випадків, передбачених законом і відмови від виконання або призупинено на тій підставі, що зобов'язання іншої сторони після другого контракту не виконуються належним чином [64, с. 366].

Виконання зобов'язання здійснюється відповідно до загальних правил або принципів виконання зобов'язань, які приписані до юридичної літератури:

- 1) принцип фактичної реалізації;
- 2) принцип належного виконання;
- 3) принцип взаємного співробітництва;
- 4) принцип рентабельності.

Зобов'язання повинні бути виконані в суворій відповідності з усіма елементами, які складають його зміст (предмет, час, процедури і т.д.), якщо не порушена.

Але коли порушено зобов'язання, то можливість їх належного виконання повністю знімається, але це можливо виконувати в природі.

Відповідно до ст. 527, 530, 532 Цивільного кодексу України можна зробити висновок, що поняття належного виконання зобов'язань буде охоплювати його відповідна особа в потрібному місці в потрібний час (тривалість), щодо відповідної теми і належним чином.

Якщо при здійсненні зобов'язання порушується принаймні одне із зазначених вище умов, таке виконання вважається неадекватним [98, с. 339].

Відповідно до розділу 2 ст. 193 Господарського кодексу містить загальні положення, кожна Сторона вживає всіх необхідних заходів для належного виконання своїх зобов'язань, у тому числі і інтереси іншої сторони і забезпечити загальний економічний інтерес. Виконання цієї вимоги - це обов'язок особи не лише відповідати загальним принципам зобов'язання, але й виходячи з вищесказаного. 2, ст. 218 ГК України, за умови, що його свідчення є підставою для виконання боржником шляхом введення економічної і юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань.

Відповідно до ст. 197 господарських зобов'язань ГК України, що підлягають виконанню в місці, визначеному законом, комерційним контрактом або в місці, де визначається значення зобов'язання. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено, зобов'язання має виконуватися:

- обов'язок передачі нерухомого майна (будівлі, земля тощо) на місці цього майна;
- на касових зобов'язаннях - на місці (перебування) відповідної сторони на час виконання зобов'язання або на новому місці (місцях), за умови, що умови виконуються, сторона негайно повідомляє про це сторони;

Зокрема, виконання грошових зобов'язань має певну специфіку, як це визначено в ст. 198 Господарського кодексу України. Таким чином, грошові платежі за зобов'язаннями, що виникають у зв'язку з економічними відносинами, здійснюються у формі готівки чи готівки через банки, якщо інше не передбачено законом. Вони повинні бути виражені та сплачені в гривнях або в іноземній валюті - у випадках, передбачених законом та у

встановленому порядку. Відсотки, понесені на такі зобов'язання, застосовуються у випадках, розмірах та процедурах, встановлених законом або контрактом.

Порушення зобов'язань є підставою для застосування передбачених законами або договором господарських санкцій, якими визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки. Відповідно до ч. 2 ст. 217 ГК України у сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій:

відшкодування збитків (гл. 25 ГК України);

штрафні санкції;

оперативно-господарські санкції (гл. 26 ГК України).

Обов'язок виконувати зобов'язання у натурі і обов'язок сплати штрафу або відшкодування збитків є взаємно незалежними. Право кредитора на компенсацію шкоди або покарання не обумовлюється поданням запиту на здійснення права. Виконання зобов'язань у натурі вираженні (після строку виконання) не є мірою відповідальності і, фактично будучи лише виконанням з запізненням, не тягне за собою для боржника будь-яких додаткових зобов'язань.

Важлива вимога щодо часткового виконання зобов'язання підлягає подільності виконання. Відповідно до ч. 1 ст. 183 Господарського кодексу України є суперечливим питанням, яке можна розділити без втрати передбачуваної мети.

Відповідно до ст. 529 ЦК України кредитор має право не приймати від боржника виконання його обов'язку частинами, якщо інше не встановлено договором, законом та іншими нормативно-правовими актами. Тоді належним визнається лише виконання в повному обсязі у формі однократного акта.

На практиці кредитор не може здійснити це право. Тоді часткове виконання, виконане за його згодою, вважатиметься доречним. Згода

кредитора про прийняття часткового виконання може бути підтверджена прямими заявами або конклюдентними діями.

Зобов'язання за строками погашення - це одна з умов отримання права. Відповідно до ч. 1 ст. 530 ЦК України, якщо зобов'язаний, встановлений термін (термін виконання), буде здійснено на той час (період).

Відповідно до ч. 5 ст. 193 ГК України та ст. 531 ЦК України передбачає загальне правило про те, що позичальник має право виконати свій обов'язок заздалегідь, якщо не вказано інше контрактом, законом або іншими правовими актами, в тому числі актів цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту.

Указані виключення або обмеження можуть стосуватися тих випадків, коли дочасне виконання зобов'язання може призвести до зміни суті зобов'язання, несприятливих для кредитора наслідків або викликати певні незручності для нього, особливо при здійсненні ним підприємницької діяльності (наприклад, збільшення внаслідок цього періоду зберігання товару, необхідність дотримання строків його придатності або реалізації тощо). За таких обставин кредитор має право позбавити попереднє прийняття зобов'язання.

Від права боржника достроково виконати зобов'язання слід відрізнити випадки, коли в силу закону у кредитора виникає право вимагати дострокового виконання зобов'язання боржником (наприклад, у разі припинення юридичної особи - боржника або зменшення ТОВ чи АТ розміру статутного капіталу (фонду), право дострокового виконання зобов'язання, забезпеченого заставою тощо). У цих випадках раннє виконання зобов'язань боржника - це його обов'язок, а не закон [70, с. 401].

Відповідно до ст. 198 ГК України платежі за грошовими зобов'язаннями, що виникають у господарських відносинах, здійснюються в безготівковій формі або готівкою через установи банків, якщо інше не встановлено законом.

Грошові зобов'язання учасників господарських відносин повинні бути виражені та підлягати виплаті в гривнях. Фінансові зобов'язання можуть бути виражені в іноземній валюті лише в тому випадку, якщо особи мають право на угоди між іноземними валютами відповідно до закону. Виконання зобов'язань, виражених в іноземній валюті, здійснюється відповідно до закону.

Відсотки за грошовими зобов'язаннями учасників економічних відносин застосовуються у випадках, розмірах та порядку, встановленому законом або договором.

Зміст фінансового зобов'язання є обов'язок боржника кредитору для передачі права власності на банкноти в певній кількості сума була точно зафіксовані в момент його створення (наприклад, \$ 100) або у вигляді фіксованої суми в той час, коли розмір зобов'язання арифметично точно не визначені, але метод розрахунку зазначено (наприклад, ринкова ціна на день постачання).

Господарське зобов'язання перестає бути недієздатним у разі виникнення обставин, за яких жодна із сторін не дотримується, якщо інше не передбачено законом. Невиконання зобов'язання, яке повністю або частково вимагається стороною для уникнення несприятливих наслідків, негайно повідомить сторону, що має право, яка повинна вжити необхідних заходів для зменшення таких наслідків. Таке повідомлення не звільняє зобов'язану сторону від відповідальності за невиконання зобов'язання відповідно до вимог законодавства. Економічне зобов'язання більше неможливо виконати у разі ліквідації суб'єкта, якщо не допускається правонаступництво за цим зобов'язанням. Якщо суб'єкт через нестачу майна не може задовольнити вимоги кредитора, він може бути оголошений за рішенням суду банкрутом

Умови, порядок та наслідки проголошення банкрутства органу, встановленого Господарським кодексом та Законами України. Відкликання суб'єкта господарювання - банкрутство є підставою для припинення зобов'язання з його участю.

Сторони можуть припинити своє господарське зобов'язання відповідно до правил, що містяться в ст. 188 ГКУ.

3.2. Характеристика способів забезпечення виконання господарських договорів

Зобов'язання повинно здійснюватися належним чином та своєчасно, відповідно до принципів законодавства, планувального акту, договору а при відсутності таких інструкцій - відповідно до звичайного режиму.

Одностороння відмова від виконання зобов'язання та одностороння зміна договору заборонено, крім випадків, передбачених законодавством. Кредитор має право не приймати зобов'язання по частинах, якщо інше не передбачено законом, актом планування, договором або не впливає з суті зобов'язання.

Виконання зобов'язань, що впливають із договорів може бути засноване повністю або частково третім особам, якщо це вимагається відповідно до встановлених правил, і в якості третьої сторони, пов'язаною з однією з сторін або відповідного договору про адміністративне підпорядкування. У цьому випадку відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язання несе сторона, сторона за договором, з якого виникло, якщо законодавством України не передбачено, що відповідальність несе безпосередній виконавець.

Якщо закон або договірне зобов'язання не передбачають зобов'язання боржника виконувати зобов'язання особисто, кредитор повинен погодитися з результатами, запропонованими сторонніми боржниками

Якщо період виконання не встановлений або вимагає певних моментів, кредитор може вимагати виконання, а позичальник має право бути в будь-який час успішним. Суб'єкт зобов'язаний виконати це зобов'язання протягом семи днів після запиту кредитора, якщо це зобов'язання в даний час не відповідає закону, договору чи зобов'язання.

Боржник має право виконувати період зобов'язання, якщо інше не передбачено законом, договором чи зобов'язанням.

Обов'язки повинні бути в місці, зазначеному в цьому законі, контракті, законі, згідно з яким зобов'язання або зобов'язання, засновані на фактах планування.

Якщо місце виконання не зазначено, виконання має виконуватися:

- 1) по зобов'язанню передати будівлю - за місцем знаходження будівлі;
- 2) фінансові зобов'язання (за винятком фінансових зобов'язань держави, кооперативних та інших громадських організацій) - місце проживання кредитора в момент виконання зобов'язання змінив місце проживання і повідомив про це боржника, то в новому місці проживання кредитора з віднесенням за рахунок кредитора всіх витрат, пов'язаних із зміною місця виконання;
- 3) за всі інші зобов'язання - за місцем проживання боржника та, якщо боржник є юридичною особою, - замість його посади (стаття 30 ККУ).

Виконання зобов'язань може забезпечуватись згідно з законом або договором неустойкою(штрафом, пенею), заставою і поручительством.

Неустойкою (штрафом, пенею) визнається визначена законом або договором сума, яку боржник повинен сплатити кредиторіві в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання, зокрема в разі прострочення виконання.

Неустойкою (штрафом, пенею) може забезпечуватись лише дійсна вимога. Угода про неустойку (штраф, пеню) повинна бути укладена в письмовій формі. Недодержання письмової форми тягне недійсність угоди про неустойку(штраф, пеню).

Застава. В силу застави кредитор (заставодержатель) має право в разі невиконання боржником (заставадавцем) забезпеченого заставою зобов'язання одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами. Застава виникає в силу договору чи закону.

Порука. За договором поруки поручитель зобов'язується перед кредитором іншої особи відповідати за виконання нею свого зобов'язання в повному обсязі або в частині зобов'язання.

Завдаток. Завдатком визнається грошова сума, що видається однією з договірних сторін в рахунок належних з неї за договором платежів другій стороні в підтвердження укладення договору і в забезпечення його виконання.

Гарантія, як спосіб забезпечення зобов'язання гарантія застосовується у відносинах між юридичними особами. Чинне законодавство не містить визначення гарантії. Як правило, гарантія застосовується для забезпечення належного виконання обов'язків в кредитних договорах. Гарант, на відміну від поручителя, несе субсидіарну відповідальність, яка настає у разі, коли боржник не має відповідних коштів для повернення кредитору.

У більш широкому сенсі досягнення відповідності можна розглядати як усі юридичні, економічні, організаційні та інші умови та механізми, які заохочують позичальника правильно виконувати свої зобов'язання. Проте в цивільному праві в контексті забезпечення обов'язку існують додаткові правові відносини (відданість), спрямовані на стимулювання.

Загальні принципи договірної боржника для точного і суворого виконання основного зобов'язання, і запобігання або зменшення негативних наслідків можливих порушень. У об'єктивному сенсі та обов'язку щодо забезпечення законності, це система правових норм, що регулює цей додатковий зв'язок (зобов'язання).

Основні законодавчі джерела правового регулювання відносин між сторонами договірної зобов'язання забезпечення його реалізації, особливо Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про заставу»[9], «Про іпотеку» [10], «Про іпотечних облігацій» [11], «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [8], «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обмежень» [6], "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях

з нерухомістю " [21], "Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» [5] та інші.

Відповідно до ст. 546 ЦК України виконання зобов'язання може забезпечуватись неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком. Зазначений перелік способів забезпечення виконання зобов'язань не є вичерпним. Інші способи забезпечення виконання зобов'язань можуть бути встановлені законом або, що важливо, договором.

Як правило, забезпечення встановлюється за домовленістю сторін договору, а в окремих випадках — за домовленістю сторін чи однієї з них з третіми особами (порука, гарантія, майнове поручительство).

Наприклад, поручитель зобов'язується відшкодувати кредитору збитки в розмірі, що не перевищує 10000 грн. або сплатити відсотки за користування кредитом, але не більше як 110 % річних тощо. У лютому 2003 року ТОВ "Терра Нова" звернулось до господарського суду м. Києва з позовом до ТОВ "Есма" та АТ "Лебідь" про стягнення 876364 грн. Позовні вимоги обґрунтовувались тим, що АТ "Лебідь" не виконало зобов'язань за форвардним договором про поставку сільськогосподарської продукції N 21-03-01 від 23.03.2001 року, укладеного між ним та позивачем, де п. 2.2 передбачено, що АТ "Лебідь" поставляє ТОВ "Терра Нова" на умовах самовивозу продукцію в термін до 01.03.2002 року. Позивач також просив стягнути з ТОВ "Есма" 79800 грн. штрафу відповідно до п. 2.2 Договору поруки № 4/21 від 23.03.2001 року, згідно якого у випадку неналежного виконання договірних зобов'язань продавцем, ТОВ "Есма" сплачує покупцю штраф у розмірі 10 % від суми контракту. Відповідач 1 проти позову заперечував, посилаючись на те, що сільськогосподарська продукція була в необхідній кількості готова для поставки, але позивач всупереч п. 2.2 Договору N 21-03-01 в термін до 01.03.2002 року не забрав продукцію на умовах самовивозу. Відповідач 2 проти позову заперечував, посилаючись на те, що відповідно до договору Поруки N 4/21 встановлено граничний розмір виплати зобов'язання, що дорівнює 50000 грн. Рішенням господарського суду

м. Києва від 25.03.2003 року, залишеним без зміни постановою Вищого господарського суду України від 16.10.2003 року та постановою Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 3 лютого 2004 року, позов задоволено частково. Стягнуто з ТОВ "Есма" на користь ТОВ "Терра Нова" 50000 грн. штрафу та стягнуто з АТ "Лебідь" 798000 грн. основного боргу та 14364 грн. неустойки. Суд виходив з того, що АТ "Лебідь" документально не підтвердив готовність своєчасно відвантажити продукцію позивачу, оскільки згідно положень Форвардного договору зобов'язання вважається виконаним з моменту підписання акта приймання-передачі [37].

Як зазначено в ч.1 ст. 6. Цивільного кодексу України, сторони можуть укласти договір, який не передбачає цивільне право, але задовольняє загальні принципи цивільного права. Закон або договір, яким визначається той чи інший спосіб виконання договору, нормативно (або формально) збільшуються додатковими відносинами між кредитором та боржником щодо такої застави.

Правочин здійснюється письмово (стаття 207 Цивільного кодексу України), навіть у випадках, коли операція, з якої виникає основне зобов'язання, є усною.

Правочин про невідповідність письмовій відповідальності є недійсним (стаття 2, стаття 547 Цивільного кодексу України). Крім того, достатньо простої письмової форми для призначення відповідальності для виконання цього завдання, коли угода, з якого виникає основне зобов'язання, за умови підтвердження нотаріуса, якщо інше не передбачено законом [95, с. 401].

Таким чином, зобов'язання покупця заплатити за будинок за ціною контракту, що підлягає обов'язковій сертифікації, можуть бути досягнуті штрафні санкції (пені та штрафів), а також сторони можуть укласти окрему угоду в письмовій формі без сертифікації. Однак, закон може визначати умови обов'язкової сертифікації конкретного виду контракту для виконання зобов'язання.

Тому для виконання зобов'язань з робіт чи послуг, відповідний спосіб неустойки (штраф або штраф). Хоча передача позичальника зобов'язання майна або грошей кредитора оптимально забезпечити такі методи, такі як гарантії, поручительства, застава. Виконання зобов'язання може бути досягнуто кількома способами одночасно або взагалі не може бути надане. Застосування обов'язку виконувати, як правило, не є обов'язковим.

Виконання основного зобов'язання забезпечується, якщо це встановлено договором або законом.

Як правило, забезпечення встановлено за згодою сторін у договорі, а в деяких випадках - за згодою сторін або однієї з них з третіми особами (порука, гарантія, майнове поручительство).

Виконання зобов'язання боржником може встановлюватися з ініціативи кредитора на односторонній основі (наприклад, утримання). Закон може передбачати також автоматичне виникнення забезпечувального правовідношення навіть без спеціального на те волевиявлення будь-якої зі сторін - в таких випадках вважаються, що сторони уклали основні зобов'язання, передбаченого законодавством, прийняти всі умови його регулювання, включаючи здійснення таких зобов'язань.

Наприклад, згідно з ч. 6 ст. 694 Цивільного кодексу України, з моменту передачі товарів, проданих в кредит, а також на оплату продавцю, право застави на цей продукт. Деякі вчені вважають закладом цивільного правопорядку у більш широкому сенсі. Методи виконання договірних зобов'язань, встановлених законом, також включають:

- 1)) субсидіарну відповідальність: — учасників повного товариства та повних учасників командитного товариства (ч. 1 ст. 119 та ч. 1 ст. 133 ЦК України);
- — учасників товариства з додатковою відповідальністю (ч. 2 ст. 151 ЦК);
- членів виробничого кооперативу (ч. 2 ст. 163 ЦК України);

- держави як власника казенного підприємства (ч. 7 ст. 77 ГК України);
- управителя в договорах управління майном (ч. 2 ст. 1043 ЦК України);
- праволодільця у договорах комерційної концесії (ст. 1123 ЦК України);

2) визначити дату переходу права власності і розподіл ризиків загибелі і пошкодження майна та тягаря його утримання в договорах купівлі-продажу, оренди, договір, транспортування, зберігання і т.д.

3) в простроченому грошовому зобов'язанні стягнути з боржника суму заборгованості на основі інфляції для всіх затримок і процентної ставки, яка визначається законом або договором (стаття 625 Цивільного кодексу України).

4) право продажу ломбардом речі, яку поклажедавець не забрав після спливу трьох місяців від дня закінчення строку договору (ст. 968 ЦК)

5) право одержувача ренти вимагає оплатити річну орендну плату платника оренди у разі припинення договору лізингу (ст. 741 Цивільного кодексу України) та інших. Це бачення шляху виконання договірних зобов'язань не було встановлено в цивільно-правовій науці і не отримало одностайної підтримки вчених-цивілістів [92, с.530].

В Україні існує загально класичний підхід до визначення способів виконання зобов'язань за переписом в ст. 546 Цивільного закону України. Роль безпеки в договірних відносинах може грати деякі інші договірні конструкції володіють правовими властивостями акцесорних зобов'язань, але в рівній мірі спрямований на забезпечення інтересів кредиторів і боржників власності заохочувати належне виконання зобов'язань. У звичайному розумінні, такі договірні конструкції є також способами виконання цих зобов'язань. Серед таких договорів можна назвати, зокрема:

1) страхування майна, страхування відповідальності та комерційного (ділового) ризику, який здійснює боржник (Закон України "Про страхування");

2) призначення вимог кредиторів від боржника для задоволення своїх фінансових зобов'язань перед фінансовою установою - фактор (факторинг) (п. 2 ч. 1 ст. 1077 ЦК України);

3) договори на відчуження боржника або кредиторів активів з відстрочкою держави, яке, як правило, визначається за фактом невиконання або неналежного виконання основного зобов'язання боржника (ст. 212 ЦК України)

З метою забезпечення виконання договірних зобов'язань можуть застосовуватись деякі види безготівкових розрахунків. Це, наприклад, розрахунки за акредитивами, інкасовими дорученнями та ін.

Забезпечувальна функція таких видів розрахунків у договірних відносинах полягає в істотному «відстороненні» зобов'язаної сторони від здійснення платежу, який за неї, від її імені та за її рахунок виконують треті особи, найчастіше банківські установи. Проте ці розрахункові механізми, хоч і створюють кредиторів додаткову впевненість в отриманні виконання від контрагента або, замість останнього, від третіх осіб, також не належать до способів забезпечення виконання договірних зобов'язань в класичному цивільно-правовому розумінні.

Способи забезпечення виконання договірних зобов'язань слід відрізнити та відмежовувати від заходів оперативного впливу, які полягають в наданій законом або встановленій договором можливості однієї сторони ініціативно, без узгодження з другою стороною договору та, як правило, без звернення до юрисдикційних органів припинити або змінити зобов'язання у відповідь на невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань іншою стороною, як то: відмова в прийнятті невчасно доставленого товару або товару іншого асортименту, відмова від виконання або зупинення

виконання свого обов'язку та інше — законодавством України передбачено достатньо багато різноманітних правових форм заходів оперативного впливу.

Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 538 ЦК України у разі невиконання однією із сторін у зобов'язанні свого обов'язку або за наявності очевидних підстав вважати, що вона не виконає свого обов'язку у встановлений строк (термін) або виконає його не в повному обсязі, друга сторона має право зупинити виконання свого обов'язку, відмовитися від його виконання частково або в повному обсязі (зустрічне виконання зобов'язання) [4].

Заходом оперативного впливу є також виконання зобов'язання за рахунок боржника, коли у разі невиконання боржником для кредитора певної роботи чи ненадання йому послуги кредитор має право виконати цю роботу власними силами або доручити її виконання чи надання послуги третій особі і вимагати від боржника відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не випливає із суті зобов'язання (ст. 621 ЦК України) [51, с. 112].

Законодавчі наслідки невиконання форми публічної інформації про угоду про виконання зобов'язань загалом (статті 219-220 Цивільного кодексу України). Закони України передбачають реєстрацію певних операцій з метою забезпечення виконання зобов'язань. Як правило, це відноситься до угод, встановити способи забезпечення виконання зобов'язань, які накладають обтяження на майно боржника або третій стороні (забезпечувальні навантаження). Правовий сенс такої реєстрації можна виразити двома аспектами.

По-перше, якщо закон передбачає обов'язкове оформлення угоди (договору застави іпотеки нерухомості), це те, що скоєно, так як його реалізація (п. 1 ст. 210 ЦК України), а також запис транзакції визначається його потужність [4].

По-друге, навіть якщо реєстрація правочину щодо забезпечувального обтяження не є обов'язковою, на підставі реєстрації встановлюється пріоритет обтяження, і задоволення прав чи вимог декількох обтяжувачів, на

користь яких встановлено обтяження одного й того самого майна, здійснюється згідно з пріоритетом. Як правило, зареєстровані вантажі мають більш високий пріоритет над незареєстрованим вантажем.

Виконання зобов'язань у договірних відносинах виконує стимулюючі та гарантійні функції. Перша особливість в тому, що реалізація контракту

Глава 12. Загальні засади забезпечення виконання договірних зобов'язань стимулює боржника до належного застосування і запобігти їх відхід від умов договору, з урахуванням будь-яких подальших зобов'язань перед кредитором або третьою стороною.

Операція цієї функції суб'єктивно спрямована на боржника, але це забезпечує інтереси кредитора. Натомість функція забезпечення виконання договірних зобов'язань суб'єкта господарювання щодо орієнтації їхніх дій спрямована безпосередньо на кредитора. Це повинно запобігти або зменшити негативні наслідки неналежного виконання або невиконання договірних зобов'язань боржником перед кредитором передбачає додаткові вимоги до боржника або третьої особи, або шляхом присвоєння право кредитора, щоб задовольнити свої потреби за рахунок майна боржника або третьої особи або оплатити таке майно на його користь і в більшості випадків, ця додаткова юридична можливість кредитор може реалізувати в привілейованому правовому режимі - тільки, не вдаючись до компетенції органу (наприклад, використання притримання) або за спрощеними юридичними процедурами (так, у справах про стягнення неустойки розмір останньої не обґрунтовується і не доказується, як у справах про стягнення збитків, а лише розраховується). Наскільки повно виконуються вищезазначені функції впровадження, залежить від того, наскільки добре вони обрані для забезпечення конкретних способів. Вибір шляху для виконання договірних зобов'язань повинно ґрунтуватися, перш за все, на зміст і напрям основних зобов'язань, дотримання яких забезпечується.

По-друге, розглянемо особливості конкретних методів зобов'язань по реалізації та адекватності обробки компаній. Ефект методів для виконання

зобов'язань боржника повинні бути корельовані з вмістом забезпечених зобов'язань. Тому для виконання зобов'язань з робіт чи послуг, відповідний спосіб втратити (штраф або пеня) [60, с. 110].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження питання правової природи господарських договорів у господарському процесі на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу можна зробити наступні висновки:

1. Господарський договір – це багатостороння угода, яка спрямована на досягнення певного правового результату. Поняття господарського договору визначається за допомогою його ознак, що дозволяють відокремити його від інших видів договорів.

До основних ознак належать: особливий суб'єктний склад, спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників договірних відносин, тісний зв'язок з плановим процесом та ін. До функцій господарського договору відноситься: інтеграційна функція ініціативи та інформаційна функція.

2. Для господарських договорів розмежування застосовуються доктринальна і нормативна класифікація господарських договорів, основою яких є їх юридичні (внутрішні) особливості. Вони поділяються за різними критеріями: за ознакою підстав виникнення договірних відносин, за ознакою взаємного становища сторін у договірних відносинах, за строками дії, за сукупністю критеріїв, за тривалістю застосування, за ступенем складності, за ознакою можливості чи неможливості корегування умов договору.

3. У господарському законодавстві використовують три види істотних умов: предмет, ціна та строк, які є суттєвими для будь-якого господарського договору. У разі якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся). Якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки таких дій визначаються нормами Цивільного кодексу України.

4. Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладання господарських договорів у спрощений спосіб, тобто через обмін листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також способом підтвердження взяття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладання даного виду договорів. Певні види господарських договорів мають свої особливості (спрощений метод укладання контракту, обов'язковість укладання контракту, відповідальність за не укладення контракту, невикористання загальної процедури договору взагалі тощо). ГК установлює особливості укладання таких угод як: попередні договори, укладені на підставі державних договорів, угоди складаються на основі вільної волі сторін, зразкових і типових договорів (укладені на ринку торгівлі контракти, ярмарки та публічні продажі, організаційні та економічні угоди (угоди, укладені за рішенням суду).

5. Зміни та скасування господарських договорів заборонені в односторонньому порядку, якщо інше не передбачено законом або договором. Сторона, яка вважає за необхідне змінити або припинити дію контракту, має надіслати пропозицію іншою стороною у контракті. Сторона, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, протягом двадцяти днів після одержання пропозицій іншої сторони про результати огляду. Якщо сторони не можуть домовитися про зміну (припинення) договору або у разі неодержання відповіді у потрібний час від часу Якщо судовим рішенням договір змінено або розірвано, договір вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності даним рішенням, якщо іншого строку набрання чинності не встановлено за рішенням суду.

6. Загальними умовами (принципами) виконання господарських зобов'язань є: виконання господарського зобов'язання належним чином, реальне виконання господарського зобов'язання, недопущення односторонньої відмови від виконання зобов'язань, проведення виконання

господарського зобов'язання за належним місцем, проведення платежів за господарськими зобов'язаннями у належній валюті та ін.

7. Виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком. Крім того, договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання. Наприклад: неустойка, штраф або пеня.

Проаналізувавши загальні положення господарських договорів в Україні, слід відмітити, що важливим їх недоліком виступає недосконале законодавство, а саме Господарський кодекс України, який не надає загального визначення господарського договору. Необхідно, в першу чергу для врегулювання цієї прогалини, ввести до Господарського кодексу термін «господарський договір».

Слід відмітити, що не існує універсальної моделі договору, що визначала б положення, які мають міститись у договорі. Багато суб'єктів господарювання не звертають уваги на розділ про права та обов'язки сторін і не включають його до договору, що в результаті призводить до спірних питань. Законодавство не регламентує, з яких саме розділів має складатись господарський договір, тому сторони, укладаючи його, мають обов'язково передбачити якомога більше умов його виконання. Адже саме ці аспекти допоможуть уникнути багатьох проблем під час тлумачення та виконання умов договору. Безумовно, що на перший план також повинні виходити юридична грамотність і правова свідомість учасників договірного процесу.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань укладання та розірвання господарських договорів пропонується внести наступні **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

1. Включити до статті 181 ГК України норму такого змісту: «Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. У випадку укладення договору представником суб'єкта господарювання -

юридичною особою або відособленим підрозділом (філією, представництвом) договір скріплюється печаткою таких представників. Скріплення печаткою договору не потребується зі сторони того суб'єкта, наявність печатки у якого законом не вимагається».

2. Закріпити в статті 181 ГК України положення наступного змісту: «Укладення господарського договору за допомогою електронних засобів зв'язку здійснюється у випадках, передбачених законом, іншими нормативно-правовими актами та за письмовою згодою сторін».

Зазначені пропозиції щодо правової природи господарських договорів можуть бути імплементовані до законодавства України, а також можуть використовуватись у правозастосовній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254К/96-ВР. База даних «Законодавство України» / Відомості Верховної Ради України. - 1996. № 30. Ст. 141
2. Господарський кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 22.10.2018).

3. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення 20.10.2018).
4. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 р. № 435- IV // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 20.10.2018).
5. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 5. - Ст. 28.
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 51. - Ст. 553.
7. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2010.- № 40.- Ст. 524.
8. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. - № 11. - Ст. 140.
9. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 47.- Ст. 232.
10. Про іпотеку: Закон України від 05.06. 2003 р. Із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 38. - Ст.313.
11. Про іпотечні облігації: Закон України від 21.04.2006 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 16. - Ст. 134.
12. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати: Закон України від 19.06.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 1. - Ст.148.
13. Про концесії: Закон України від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. 1999. - № 41. - Ст. 372.

14. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10.04.1992 р. // Відомості Верховної Ради України 1992. - № 30. - Ст. 416.
15. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 46-47. - Ст. 280.
16. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 25.09.1997р. // Відомості Верховної Ради України. 1997 . - № 49. - Ст. 299.
17. Про приватизацію державного та комунального майна: Закон України від 18.01.2018 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2018. - № 12. - Ст. 68.
18. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. 2016. - № 9. - Ст. 89.
19. Про товарну біржу: Закон України від 10.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 10. - Ст. 139.
20. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 44. - Ст. 391.
21. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. - № 52. - Ст. 377.
22. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 31. - Ст. 268.
23. Про ціни та ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2012. - № 5007-VI. - Ст. 190.
24. Постанова Великої палати Верховного Суду від 05.06.2018р. у справі № 338/180/17 [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963905> (дата звернення 20.10.2018)
25. Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 8 травня 2012 р. у справі № 5021/966/2011. Про розірвання

договору оренди, зобов'язання повернути орендоване майно та стягнення заборгованості по орендній платі та пені. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD110473.html.

26. Постанова Верховного суду України від 16.05.2018р. у справі № 420/504/16-ц [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74188327> (дата звернення 20.10.2018).

27. Постанова Верховного суду України від 23.05.2018р. у справі № 647/1460/17 [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74218579> (дата звернення 20.10.2018).

28. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.11.2008 р. № 13. Про практику розгляду судами корпоративних спорів. [Електронний ресурс] : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-07>.

29. Постанова Вищого арбітражного суду від 25.05.2000 р. у справі № 02-5/237. Про деякі питання практики застосування Закону України Про оренду державного та комунального майна. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-13>.

30. Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України у справі № 6-48цс15 від 22.04.2015 р. [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 20.10.2018).

31. Постанова Вищого господарського суду України від 12.05.2015 р. у справі № 910/11400/14 [Електронний ресурс] : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44097078> (дата звернення 20.10.2018)

32. Постанова Вищого господарського суду України від 20.03.2014 р. у справі № 905/7276/13 [Електронний ресурс] : Єдиний державний реєстр

судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37737700>

(дата звернення 20.10.2018)

33. Постанова Вищого господарського суду України від 29.05.2013р. у справі № 11. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13>.

34. Постанова Вищого господарського суду України від 20.01.2015 р. у справі № 904/3497/14 [Електронний ресурс] : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42403120> (дата звернення 20.10.2018)

35. Постанова Вищого господарського суду України від 22.03.2011 р. у справі № 12/53. Про усунення перешкод в користуванні орендованим нежитловим приміщенням. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD110293.html

36. Постанова Вищого господарського суду України від 15.01.2008 р. у справі № 20/175. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_175600-08

37. Постанова господарського суду України від 16.10.2003 у справі N 24/142. Щодо неналежного виконання зобов'язань за договором постачання продукції. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_142600-03.

38. Постанова Харківського апеляційного господарського суду від 20.12.2010 р. у справі №3/79-10 [Електронний ресурс] : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/13305258>.

39. Рішення Кегичівського районного суду Харківської області від 30.11.2015 р. у справі № 624/251/15ц [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53996106> (дата звернення 20.10.2018).

40. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України від 14.01.2015р. у справі № 6-33290св14 [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр

судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42521268> (дата звернення 20.10.2018).

41. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України від 11.02.2015р. у справі № 6-33536св14 [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42784703> (дата звернення 20.10.2018).

42. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України від 02.09.2015р. у справі № 6-14386св15 [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50237970> (дата звернення 20.10.2018).

43. Андреева О. Б. Гетманець О. П. Гришина І. І. Жорнокуй Ю. М. Загородній А. С. Шуміло О. М. Господарське право України: навч. посіб. Київ. - 2013. - 398 с.

44. Андреева О.Б., Гетьманець О.П., Гришина І.І. Господарське право України. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. - 2014. - 542 с.

45. Анопій І. В Договірне право: навч. посіб. Львів. - 2013. - 335 с.

46. Атаманова Ю. Є., Глібко С. В., Бойчук Р. П., Задихайло Д. В., Господарське право: підручник. Харків: Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - 2012. - 693 с.

47. Беяневич О. А. Договори у сфері господарювання / О.А.Беяневич // Право України. - 2012. - 197-205с.

48. Беяневич О. А. Про спеціалізацію в правовому регулюванні господарських договірних відносин / О.А.Беяневич // Право України. 2010.- 64-71с.

49. Беяневич О.А Господарське договірне право: монографія. Київ: Юрінком Інтер. - 2006. - 592 с.

50. Боднар Т.В. Дзера О.В., Кузнецова Н.С. : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. - 2008. - 896 с.

51. Боднар Т. В. Одностороння відмова від зобов'язання (договору) у контексті самозахисту цивільного права та інтересу / Т.В. Боднар // Право України. - 2012. - 110-117с.
52. Борисова В.І., Жилінкова І.В. Договірне право у умовах ринкової економіки: конспект лекцій. Харків: Право. - 2008. - 355с.
53. Борисова В.І. Судова практика з питань господарського права: навч. посіб. Харків. Право. - 2012. - 432 с.
54. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Москва: Статут 2001. - 384 с.
55. Вавженчук С.Я. Договірне право : навч. посіб. Київ. - 2011. - 584 с.
56. Васильєв С. В. Цивільний процес України : навч. посіб. Київ. Центр учб. літ-ри. - 2013. - 344 с.
57. Вінник О.М. Господарське право: навч. посіб. Київ: Правова єдність. - 2008. - 540 с.
58. Вихров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: автореферат. дис... докт. юрид. наук...12.00.04 / Київ. - 2008. - 7с.
59. Вознюк Н. Альтернативні способи вирішення господарсько-правових спорів / Н. Вознюк // Юридична Україна. - 2013. - № 10.- С. 80-83.
60. Галуцько В. В. Адміністративно-правове регулювання у сфері господарювання (адміністративно-господарське право): монографія. Херсон. держ. ун-т. Херсон. - 2011. - 186 с.
61. Галянтич М.К. Грудницька С.М. Міхатуліна О.М. Господарське право України: підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ. МАУП. - 2013. - 424с.
62. Господарський договір: проблеми визначення та укладення // Правовий тиждень. Електронний журнал - 2013.- № 1-4. <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121588>
63. Гришко О. В. До питання про ознаки порушення договірною зобов'язання/ О.В. Гришко // Юридична Україна. - 2011. - С. 65-69.

64. Дудник Л.М. Українське господарське право та господарське процесуальне право: курс лекцій: Навчальний посібник. Київ: Поліграфцентр Геопринт. - 2015. - 569с.
65. Жук Л.А., Жук І.А., Неживець О.М. Господарське право: навчальний посібник. Київ. - 2012. - 400 с.
66. Закон і бізнес. Електронний журнал.
URL
:http://zib.com.ua/ua/print/120862yak_regulyuetsya_vikonannya_poperednih_dogovoriv_ta_yaki_ihn.html (дата звернення 20.10.2018).
67. Задихайло Д.В. Господарське право: підручник. Харків. Право. - 2012. - 696с.
68. Заярний О.А. Деякі особливості господарсько-правової відповідальності за порушення організаційно-господарських зобов'язань, що виникають з договорів/ О.А. Заярний // Вісник господарського судочинства.- 2010. - № 3. - С. 171 -178.
69. Иоффе О. С. Обязательственное право: Санкт-Петербург. Юридический центр Пресс. - 2004. - 105с.
70. Кізлова О. С. Окремі види договорів у сучасному законодавстві України: колект. моногр. О. С. Кізлова, О. С. Адамова, Н. М. Денисяк, Л. В. Діденко, Р. Є. Енан. Міжнар. гуманіт. ун-т. Одеса. - 2013. - 528 с.
71. Костін А. В. Селіванов М.А. Реалізація принципу свободи договору у Цивільному та Господарському кодексах України. Юридичний журнал: аналітичні матеріали. Судова практика. - 2011. - 31-32с.
72. Кучер В. О., Парасюк В.М. Господарське право: курс лекцій. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. - 2011. - 380 с.
73. Луць В. В. Договір як регулятор цивільних відносин / В.В. Луць// Право України. - 2012. - 19-25с.
74. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. - 2008. - 55с.

75. Марушева О.Г. Договірне право: конспект лекцій. Харків: Монограф. - 2016. - 107с.
76. Мілаш В.С. Нові підходи до визначення договору в господарському праві// Право України. Юридичний журнал. - 2012. - 31-35с.
77. Мілаш В. С. Договірне право: конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання усіх спеціальностей університету. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. - 2018. - 80с.
78. Мілаш В. Переддоговірні відносини у сфері господарювання: проблеми теорії та практики // Право України. - 2011. - 258-264с.
79. Мічурін Є.О. Техніка складання договорів: науково-практичний посібник. Харків: Юр. Світ. - 2006. - 535 с.
80. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. - 443 с.
81. Ніколенко Л. М. Господарське процесуальне право України: підручник. Маріуполь. - 2011. - 398 с.
82. Ніколенко Л. М. Господарське право, Маріуп. держ. ун-т. Одеса Фенікс. - 2011. - 508 с.
83. Несинова С. В., Воронко В. С., Чебикіна Т. С. Господарське право України: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури. - 2012. - 564 с.
84. Олюха В. Г. Господарські договори: навч. посіб. Нац. ун-т "Одес. юрид. акад." Кривий Ріг. - 2011. - 203 с.
85. Петруня В. Штрафні санкції в господарських зобов'язаннях: проблеми застосування // Підприємництво, господарство і право - 2015. - С. 46–49.
86. Правовий тиждень. Електронний журнал. URL : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121589> (дата звернення 20.10.2018).
87. Подоляк С. А. Недійсний та неукладений господарський договір: правові підстави та наслідки: монографія. НАН України, Київ. ун-т права. Київ. - 2012. - 213 с.

- 88.** Подоляк С. А. Неукладеність господарських договорів – погляд зблизька // Часопис Київського університету права. - 2009. - С. 151-154.
- 89.** Подоляк С.А. Порядок укладення господарських договорів// Право і порядок. - 2012. - № 3(102). - С. 56 - 59.
- 90.** Ракова Е.Г. Договор как форма и процессуальный институт позитивного права: дисертация на соискание науч. степени. канд. юрид. наук. - Санкт-Петербург. - 2001. - 193с.
- 91.** Романец Ю. В. Система договоров в гражданском праве России. Москва: Юрист. - 2001. - 92 с.
- 92.** Саниахметова Н.О. Підприємницьке прав: нав. посіб: Харків. Одесей. - 2006. - 678 с.
- 93.** Сергеев А.П., Толстой Ю.К. Гражданское право. Санкт-Петербург. - 1996. - 565 с.
- 94.** Смолин Г. В. Господарське право України. Загальна частина: навч. Посіб. Львів. держ. ун-т внутр. справ. 3-тє вид., переробл. і доповн. Львів. держ. універ. внут. Справ. - 2013. - 551 с.
- 95.** Смолин Г.В. Господарське право України. Загальна частина: нач. посіб. Москва. - 2008. - 596 с.
- 96.** Сотниченко В.М. Договірне право: навч. посіб: Київ. - 2016. - 421с.
- 97.** Судова практика і проблеми вдосконалення законодавства// Вісник Верховного суду України. - №1 (173). - 2015. - С.32-38.
- 98.** Стефанчук Р.О. Цивільне право України: навчальний посібник. Київ. Прецедент. - 2008. - 448с.
- 99.** Тупліченко Д.Л., Мостовенко С.В., Деледивка С.Г. Господарський кодекс України: науково-практичний коментар. Київ. 2013. - 382 с.
- 100.** Черешнюк В. Неоднозначність законодавчих положень щодо форми господарського договору// Юридична Україна. Щомісячний правовий часопис. - 2007. - 81-84с.

101. Щербина В.С. Господарське право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер. - 2009. - 640 с.

102. Щербина В.С. Господарське право : підручник. 5-те вид., перероб. і допов. - Київ. Юрінком Інтер. - 2012. - 600 с.

103. Щербина В С. Проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства / В.С. Щербина // Судова практика. - 2011. - № 3. - С. 24–29.